

Emile Krier

REX EN DUITSLAND (1933-1940) *

In aanwezigheid van buitenlandse gasten betoogde Adolf Hitler steeds opnieuw dat het nationaal-socialisme geen « exportprodukt » was, maar uitsluitend gold als *Ordnungsfaktor für das Reich* ⁽¹⁾. In juni 1933 maakte Hitlers plaatsvervanger, Rudolf Hess, dan ook bekend dat de *Reichsleitung* weigerde zich in de binnenlandse aangelegenheden van de andere landen te mengen en er eveneens van afzag *Parteigebilden ausserhalb der Grenzen irgendwelche Weisungen zu geben, selbst wenn diese Parteigebilde der NSDAP entsprechen oder verwandt zijn* ⁽²⁾. Een dergelijke terughoudendheid strookte eveneens met het beleid van het ministerie van Buitenlandse Zaken. In februari 1935 was Buitenlandse Zaken « zoals voorheen van oordeel dat het verlenen van officiële of officieuze steun aan een partij die oppositie voerde tegen een buitenlandse regering en het onderhouden van goede betrekkingen met die regering onverenigbaar zijn » ⁽³⁾. Deze intentieverklaringen geven de indruk dat het Derde Rijk zich tot het begin van de oorlog niet rechtstreeks bezighield met de fascistische partijen in de rest van Europa. In feite was dat niet zo.

De Engelse Fascistenleider Mosley en de Nederlander Mussert werden door Hitler ontvangen ⁽⁴⁾. In België bekwam b.v. Joseph Dehottay, de leider van de *Heimatbund* in Eupen-Malmédy, een afspraak met Hitler die hij

* Vertaald uit het Duits.

De auteur dankt Mevr. Dr. Keipert (*Politisches Archiv*, Bonn), Mevr. Kinder (*Bundesarchiv*, Koblenz) en Dr. Ziegahn (*Hauptstaatsarchiv*, Düsseldorf) voor de verleende hulp en steun. Zonder hun gediensigheid zou deze studie niet tot stand zijn kunnen komen.

(1) Hans-Adolf JACOBSEN, *Nationalsozialistische Aussenpolitik 1933-1938*, Frankfurt am Main - Berlijn, 1968, p. 336.

(2) *Bekanntmachung* van 16 juni 1933 (*Politisches Archiv*, Bonn (PAB), *Dt. Ges. Den Haag*, Pol. 4, Bd. 3).

(3) *Auswärtiges Amt* (AA) aan *Reichsinnenministerium*, 25 februari 1935 (PAB, *Dt. Ges. Den Haag*, Pol. 4, Bd. 3).

(4) Hans-Adolf JACOBSEN, *op. cit.*, p. 336 e.v.

op 15 september 1933 ontmoette ⁽⁶⁾. Het *Auswärtiges Amt* (AA) had destijds de nodige stappen gedaan om die ontvangst mogelijk te maken ⁽⁶⁾. Drie jaar later, nadat de Belgische regering Dehottay en zijn broer hun nationaliteit ontnomen had, probeerde Dehottay door Hitler ontvangen te worden, wat echter van Duitse zijde geweigerd werd. Het AA raadde zulke ontmoeting af omdat « Dehottay's persoonlijkheid en aktiviteit de laatste tijd zeer omstreden zijn. Bovendien zou Dehottay's bezoek bij Hitler, dat natuurlijk niet geheim zou blijven, de Belgische regering kunnen ontstemmen » ⁽⁷⁾.

De behandeling die Dehottay te beurt viel, toont duidelijk de houding van de Duitse instanties aan. Zolang iemand in het buitenland voor hen van nut kon zijn en er in het belang van Duitsland kon werken, was men bereid hem voorkomend te behandelen. Later liet men hem dan min of meer vallen. Het geval Dehottay verduidelijkt de opportunistische houding van het Duitse Rijk tegenover buitenlandse fascistleiders.

De relaties van Duitsland met de bewegingen die met het Derde Rijk sympathizeerden of het gunstig gezind waren, beperkten zich niet tot ontvangsten, maar waren dikwijls ook van financiële aard. Ook politieke organisaties en enkele kranten werden door Duitsland financieel gesteund. Dat was b.v. het geval voor de *Heimattreue* organisaties in Eupen-Malmédy. De meest diverse Duitse organisaties en diensten onderhielden politieke en financiële kontakten met Eupen-Malmédy ⁽⁸⁾. In de rest van België waren er nochtans ook kranten ⁽⁹⁾ en partijen die geld uit Duitsland ontvingen.

(5) Staatssekretär in der Reichskanzlei aan de waarnemende *Gauwirtschaftsberater der Gauleitung Köln-Aachen*, 15 september 1933 (Bundesarchiv, Koblenz (BAK), R 43 II/1404a).

(6) Vermerk van de Rijkskanselarij van 12 september 1933 (BAK, R 43 II/1404a).

(7) Vermerk van de Rijkskanselarij van 20 februari 1936 (BAK, R 43 II/1404a).

(8) Zie de grafische voorstelling: *Politische und finanzielle Verbindungen zwischen dem Reich und Eupen-Malmédy 1936-1940*, in Martin R. SCHÄFERER, *Deutsche Annexionspolitik im Westen. Die Wiedereingliederung Eupen-Malmédys im zweiten Weltkrieg*, Bern - Frankfurt am Main - Las Vegas, 1978, p. 31.

(9) Reeds in 1928 steunde Duitsland de Vlaams-aktivistische tijdschriften *Vlaanderen en Jong Dietschland* die elk 3000 RM ontvingen (Aantekening van 4 december 1928 - PAB, II *Geheimakten*, *Belgien Pol.* 12,30/3). Einde 1933 waren sommige Duitse diensten bereid de krant *De Schelde*, die in Berlijn over het plaatsen van advertenties onderhandelde, te subsidiëren. Men liet dit plan echter varen omdat teveel personen ervan op de hoogte waren (Duitse gezant te Brussel aan AA, 11 november 1933; Duitse gezant te Brussel aan AA, 5 november 1933; AA aan Duitse gezant te Brussel, 21 november 1933 - PAB, II *Geheimakten*, *Belgien Pol.* 12,30/3). In de jaren 1937-38 ontving het dagblad *Volk en Staat* maandelijks 800 RM en vanaf 1938 kregen het halfmaandelijks tijdschrift *Volksverweering* en het maandblad *Deltakamp* elk 100 RM per maand (Herman BALTHAZAR, *Camille Huysmans en Duitsland (1936-1940)*, in *Bijdragen tot het Camille Huysmans-onderzoek*, Antwerpen, 1971, p. 186 e.v.). Het gestencilde tijdschrift *Quid Novi* kreeg eveneens, zij het niet geregeld, geld toegestopt (Duitse ambassade Brussel aan Duitse gezant Den Haag, 8 maart 1939 - PAB, *Dt. Ges. Brüssel*, 89/1). In maart 1940 eiste de Duitse ambassade te Brussel dat ze voortaan 2000 RM zou ontvangen, « voor rechtstreekse giften aan redakteurs, voor het plaatsen van artikels, foto's, enz. » (Duitse ambassade Brussel aan AA, 13 maart 1940 - PAB, *Dt. Ges. Brüssel*, 89/5). Vanaf september 1937 betaalde het *Auslands-Pressbüro* elke maand 200 RM aan Dr. Clauss voor zijn bijdragen in de Antwerpse krant *La Métropole*, om op die manier tot een betere samenwerking met dat dagblad te komen (*Geheimrat* Dr. Walther Heide aan Duitse am-

In een verslag van 10 januari 1939 over de mogelijkheden tot beïnvloeding van het buitenland door Afdeling VII van het Duits ministerie voor propaganda (Promi) staat het volgende te lezen : « Er bestaat een gelijkaardige relatie tot het VNV ⁽¹⁰⁾ in Vlaanderen waar, dank zij aanzienlijke subsidies voor zijn krant ' Volk en Staat ', de grootste Vlaamse vrijheidspartij van ons afhankelijk wordt gehouden. De leider van die partij is bereid zich uitsluitend aan onze richtlijnen te houden » ⁽¹¹⁾. Die financiële steun werd aanvankelijk door Dr. Holthöfer ⁽¹²⁾ uit Essen verleend. Een verslag van de *SD-Oberabschnitt West* over de « Buitenlandse aktiviteit in het Westen » zegt hierover : « Dr. Holthöfer oefent een beslissende invloed uit op de evolutie binnen het VNV en financiert naast het strijdblad van het VNV, ' Volk en Staat ', het VNV zelf » ⁽¹³⁾. Later zorgde Dr. Holthöfer samen met het *Auslands-Pressebüro* van *Geheimrat* Dr. Walther Heide voor de financiering van *Volk en Staat*. Het is interessant vast te stellen dat Dr. von Bargaen, gezantschapsraad bij het Duitse gezantschap te Brussel het maandelijks door Holthöfer en Heide betaalde bedrag van 800 RM als voldoende beschouwde : « De omvang van de steun die deze krant (« Volk en Staat ») krijgt, was hier gekend en werd als billijk aangezien » ⁽¹⁴⁾. Na de ontbinding van Holthöfers dienst werden de (verhoogde) betalingen volledig door het Promi overgenomen ⁽¹⁵⁾.

Ingevolge die politiek mag men zich de vraag stellen of ook de Belgische Rexisten geen materiële steun van het Derde Rijk ontvingen ? Louise Narvaez beweert in haar boek « *Degrelle m'a dit* » : *Malgré tout ce qu'on en a dit, jamais Degrelle, au cours de sa longue lutte politique d'avant la guerre ne reçut, ni directement, ni indirectement, soit une directive, soit une demande, soit un conseil, soit un centime d'Hitler ou du Troisième Reich* ⁽¹⁶⁾.

ambassade Brussel, 13 januari 1939 - PAB, *Dt. Ges. Brüssel*, 89/1). Ook de Vlaamse liberale krant *De Nieuwe Gazet* verzocht de Duitse ambassade te Brussel om hulp bij het zoeken naar een Berlijnse korrespondent. Voor haar werd dezelfde oplossing gevonden als voor *La Métropole* (Herman BALTHAZAR, *op. cit.*, p. 186). Om de Belgische provinciepers te bereiken, gaf de Duitse ambassade maandelijks 400 RM aan de Belgische uitgeverij *De Kogge* die de persberichten *De Kogge* en *Oostpost* publiceerde (Duitse ambassade Brussel aan AA, 1 maart 1940 - PAB, *Dt. Ges. Brüssel*, 89/4).

(10) V.N.V. = Vlaamsch Nationaal Verbond (leider : Staf De Clercq).

(11) Verslag over de mogelijkheden tot beïnvloeding van het buitenland door Afdeling VII van het ministerie v. propaganda, 10 januari 1939 (PAB, *Dienstst. Ribbentrop*, 14/1).

(12) Voor Dr. Holthöfer, zie verder.

(13) Verslag van de *SD-Oberabschnitt West* over de aktiviteit in het Westen (*Hauptstaatsarchiv*, Düsseldorf, RW 33).

(14) Geheime aantekening van 23 december 1937 (PAB, *Dt. Ges. Brüssel*, 88/5).

(15) In een schrijven van Dr. Heide aan de Duitse ambassade te Brussel van 18 januari 1939 staat : « Naar aanleiding van het recente gesprek deel ik mee dat de krant *Volk en Staat* tot 31 maart 1938 van ons elke maand 400 RM en van het *Büro Holthöfer* eveneens een identiek bedrag ontving. Voor het boekjaar 1938/39 werd het totale bedrag van 800 RM door het *Büro Holthöfer* overgenomen. Aangezien het *Büro* niet meer bestaat, heeft het rijksministerie voor propaganda die taak op zich genomen en betaalt thans elke maand het vijfvoudige bedrag uit (PAB, *Dt. Ges. Brüssel*, 89/1).

(16) Louise NARVAEZ, *Degrelle m'a dit*, Brussel, 1977, p. 194.

Jacques Willequet daarentegen bekijkt de relaties tussen Rex en het Derde Rijk kritischer en geeft toe dat Degrelle vóór 1940 materiële steun van de nationaal-socialisten kreeg, maar meent dat ze vrij onbelangrijk was : *D'où venait l'argent, que Rex dépensait à profusion ? De Mussolini certainement (250.000 F par mois selon Ciano, 19 millions au total d'après une autre source). De gros industriels belges, à coup sûr. Du côté allemand, on n'a jamais pu trouver qu'une fourniture de papier-journal et de rotatives à un prix d'ami, et il est peu vraisemblable que le soutien matériel ait dépassé ce stade modeste* ⁽¹⁷⁾. In deze studie over de kontakten van Degrelle en de Rexisten met Hitler en Duitsland vóór de bezetting van België in 1940, zullen wij proberen de verhouding Rex-Duitsland enigszins te verduidelijken.

Al vóór de oprichting van de rexistische partij onderhield Degrelle kontakten met het nationaal-socialistische Duitsland. Onmiddellijk na de NS-machtsgreep in Duitsland kwam er een eerste kontakt tot stand tussen Degrelle en de Duitse legatie te Brussel, die ervoor zorgde dat Degrelle en twee van zijn medewerkers Duitsland konden bezoeken, om een reportage te maken over het nieuwe Duitsland voor het door Degrelle uitgegeven weekblad *Soirées* (Dokument I). In Berlijn ontmoetten de 3 Belgen o.a. Braun von Stumm, de referendaris van de persafdeling van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Tijdens hun verblijf in Duitsland werden ze door Dr. Duesberg, de Berlijnse korrespondent van *La Libre Belgique* onder de arm genomen (Dokument II).

Na de aanval van de socialistische krant *Vooruit* in haar nummer van 1 april 1936 tegen Léon Degrelle, waarin Degrelle « in nauwelijks bedekte termen wordt verweten compromitterende bindingen te hebben met Duitsland » ⁽¹⁸⁾, kwam de legatie te Brussel opnieuw op het bezoek dat Degrelle en twee van zijn medewerkers van 29 april tot 3 mei 1933 aan Duitsland brachten terug en schreef : « De legatie heeft in 1933 losse betrekkingen onderhouden met Léon Degrelle, die toen geen bijzondere politieke rol speelde en met zijn medewerkers, zoals dat het geval was en is voor vele andere journalisten. Hun reis naar Berlijn werd derwijze gesteund dat de betrokkenen door tussenkomst van de legatie van de *Reichsbahn* vrijkaarten voor hun reis naar Berlijn en terug kregen en van ons gratis visa bekwamen. Bovendien stuurde ik op 25 april en 29 april voor hen aanbevelingsbrieven naar resp. Braun von Stumm van de persafdeling en naar *Reichsbahn*-directeur Wolf. Het op 12 mei 1933 verschenen nummer van *Soirées* heb ik samen met mijn verslag van 13 mei 1933 (B 1159) in 20 exemplaren overgemaakt. Meer steun is van hieruit niet verleend geworden. Over de overname van exemplaren op luxepapier is mij niets bekend. Sinds de vermelde reis zijn de relaties tussen de legatie en Degrelle volledig uitgedoofd » ⁽¹⁹⁾.

(17) Jacques WILLEQUET, *Les fascismes belges et la seconde guerre mondiale*, in *Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale*, nr. 66, april 1967, p. 96.

(18) Duits Gezantschap Brussel (voortaan : Dr. Gez. Brussel) aan AA, 2 april 1936 (PAB, Abt. II, Politik 29 België).

(19) Als vorige noot.

Het Duitse gezantschap verwachtte nochtans heel wat van de reis van Degrelle naar Berlijn, aangezien de meeste kranten en tijdschriften destijds een afwachtende en/of vijandige houding tegenover het Derde Rijk aannamen. In een lang verslag over de propaganda tegen Duitsland en de tegenwerking ervan wordt het volgende gemeld: « In de franstalige bourgeois-pers wordt namelijk de sterk verspreide katolieke pers door de gebeurtenissen in Duitse katolieke middens beïnvloed. Onder hen bevindt zich echter een groot aantal breeddenkende personen die met levendige belangstelling, zij het met een zekere gereserveerdheid, de gebeurtenissen in Duitsland gadeslaan. Wij denken hierbij vooral aan de jonge intellectuelen en studenten uit de kringen van 'Esprit Nouveau', 'Cité Chrétienne', de Uitgeverij Rex in Leuven enz. die voor het nieuwe Duitsland begrip opbrengen »⁽²⁰⁾. De legatie was tevreden met het reeds behaalde succes: « De samenwerking met de vermaarde uitgeverij Rex in Leuven, met de katolieke 'Vingtième Siècle', de 'Libre Belgique' in Brussel en met de gezaghebbende krant 'Métropole' in Antwerpen (...) heeft tot tastbare resultaten geleid »⁽²¹⁾. De legatie kwam dan ook tot de gevolgtrekking dat « jonge breeddenkende intellectuelen, zoals b.v. de uitgevers en de redakteurs van de Rex-uitgaven, met documentatiemateriaal moeten overspoeld worden en in Duitsland de gelegenheid moeten krijgen zich vrij te informeren, om zodoende het opgedane imago van het nieuwe Duitsland op zich te laten inwerken »⁽²²⁾.

Na Degrelles reis naar Duitsland verflauwden zijn kontakten met het Duitse gezantschap. Na de oprichting van de rexistische partij en de uitgave van de krant *Le Pays Réel* werd hij echter opnieuw een interessante figuur voor het Derde Rijk. Tijdens de verkiezingscampagne in 1936 schonken de Duitse diensten opnieuw aandacht aan Degrelle. Dr. Duesberg, Degrelles begeleider tijdens zijn reis in Duitsland in 1933, kwam naar Brussel om met de rexistenleider « contact op te nemen » (Dokument III). Op de eis van Degrelle in Duitsland een voordracht te geven wilde het AA niet ingaan en aan de pressie vanwege Duesberg werd « tenminste voorlopig geen gevolg gegeven ».

Tijdens een doorreis in Berlijn had legatieraad Bräuer zich « uitdrukkelijk » tegen een dergelijk plan verzet. Bräuers bezwaren tegen een voordracht werden door de bevoegde referendaris in het AA als volgt samengevat: « De heer Bräuer meent dat zo'n regeling geen enkel voordeel inhoudt, vooral niet in verband met een stellingname van Degrelle in de kwestie Eupen-Malmédy⁽²³⁾. Hij vreest daarentegen dat de Belgische regering ons de toelating

(20) *Beantwortung des Fragebogens zum Erlass v. 26.4.1933* (P 2143), Bijlage bij Dt. Gez. Brussel aan AA, 8 juli 1933 (PAB, *Presse-Abteilung*, P 16, Bd. 2).

(21) Als vorige noot.

(22) Als noot 20.

(23) Vóór de parlementsverkiezingen van 1936 kozen de Rexisten geen partij in de kwestie Eupen-Malmédy. Dat gebeurde pas na de provincieraadsverkiezingen in datzelfde jaar. Tijdens gesprekken met prominente Duitsers lieten vertegenwoordigers van Rex echter doorschemeren dat men het over deze kwestie met Duitsland eens zou kunnen geraken. Zij beschouwden een volksraadpleging als een mogelijke oplossing voor dat probleem.

voor een dergelijke voordracht in Duitsland kwalijk zou nemen » (24).

In deze kwestie vroegen de Duitsers zich alleen maar af of het Derde Rijk uit een voordracht van Degrelle munt zou kunnen slaan. Aangezien er eerder boze reacties vanwege de Belgische regering te verwachten waren dan konkrete voordelen, zoals b.v. een tegemoetkoming van de Rexisten in de zaak Eupen-Malmédy, toonde het AA zich terughoudend en moedigde het een dergelijk plan niet aan. Het Derde Rijk nam echter een andere houding aan wanneer het erom ging leidende rexistische partijleden in Duitsland te ontvangen. Op 12 augustus 1936 ontmoette de Brusselse industrieel Gustave Wyns (25), Degrelles financiële raadgever en rexistisch volksvertegenwoordiger, Braun von Stumm van de persafdeling van het AA om met hem enkele politieke aangelegenheden te bespreken en hem zijn wensen inzake een samenwerking van zijn partij met Duitsland kenbaar te maken (Dokument IV). Na zijn terugkeer in Brussel ging Wyns bij de Duitse legatie aankloppen om nog enkele problemen op te helderen die hij in Berlijn ter sprake had gebracht.

In Berlijn was men tevreden met het bezoek van Wyns. De leider van de persafdeling van het AA, Aschmann, deelde de legatie te Brussel mede : « De heer Wyns, die hier een goede indruk heeft nagelaten, kon weliswaar niet, zoals hij het wenste, door de heer Rijksminister voor Propaganda ontvangen worden, maar ontmoette daarentegen tal van personaliteiten die hem interesseerden » (26).

Wie Wyns ontmoette is niet geweten. Zeker is dat hij een tentoonstelling van de Antikomintern bezocht heeft. Inzake antikommunisme stelde de Antikomintern « een verregaande belangengemeenschap » met de Rexisten vast. Wyns werd derhalve verzocht een vertegenwoordigster van zijn partij naar Genève te sturen om er deel te nemen aan een kongres van de Internationale Vrouwenliga tegen Oorlog en Bolsjevisme over de gebeurtenissen in Spanje : « Ik weet dat het doel van uw beweging met het streven van de Vrouwenliga op dat gebied overeenstemt » (27). Wyns verzocht de legatie dat schrijven te beantwoorden « vermits hij om voor de hand liggende redenen niet zelf wilde antwoorden ». Wyns liet meedelen dat « zijn beweging principieel bereid is de doelstellingen van de genoemde Vrouwenliga te helpen verwezenlijken, maar dat voor het ogenblik, om verschillende redenen, geen enkele van de in aanmerking komende vrouwen beschikbaar is » (28).

(24) AA aan Dt. Gez. Brussel, 18 juli 1936 met *Vermerk* (PAB, *Pol.* II 5, *Belgien* 2, *Bd.* 1).

(25) Gustave Wyns, geboren te Brussel op 6 juli 1900. Mede-eigenaar van de verf- en inktfabrieken Alphonse Wyns te Vilvoorde. Op 24 mei 1936 werd hij tot volksvertegenwoordiger verkozen voor het arrondissement Doornik-Aat en maakte deel uit van de Commissies voor Financiën en voor Buitenlandse Zaken. In maart 1939 verliet hij de politiek en nam openlijk afstand van de Rexisten.

(26) AA aan Dt. Gez. Brussel, 21 augustus 1936 (PAB, *Dt. Ges. Brüssel*, 88/4).

(27) Brief aan Gustave Wyns, 17 augustus 1936 (PAB, als vorige noot).

(28) Als noot 26.

Bräuer seinde over zijn ontmoeting met Wyns naar Berlijn : « De heer Wyns is zeer onder de indruk uit Berlijn teruggekeerd en heeft zich bijzonder erkennend uitgelaten over uw onthaal ⁽²⁹⁾. Hij is echter een beetje ontgoocheld omdat zijn wensen inzake het aanschaffen van rotatiepersen niet konden vervuld worden. Hij vraagt dat de zaak via Dr. Imhoff (*Auslands-Pressebüro G.m.b.H.*) of langs een andere weg verder onderzocht zou worden. Hij is van mening dat het sukses van de verdere ledenwerving voor zijn partij grotendeels van de oplossing van de drukmachine-affaire afhangt » ⁽³⁰⁾. Het AA was er echter niet van overtuigd dat een bevredigende oplossing in het verschiet lag : « De onderhandelingen van Wyns met de Duitse dienst die rotatiepersen ter beschikking heeft, bleven tot dusver zonder resultaat. Navraag in het Rijnlandgebied of er daar zo'n machines niet beschikbaar zijn, leverde nog niets op en het lijkt weinig waarschijnlijk dat dat het geval zal zijn » ⁽³¹⁾.

Uit de tot nu toe gevoerde briefwisseling komt niet tot uiting wie er zich in Berlijn om Wyns' verlangen naar een drukmachine bekommerde. Uit een schrijven van het AA van 1 september 1936 (Dokument V) blijkt duidelijk dat het Max Winkler was. Aangezien Winkler ook in de toekomst nog dikwijls de « handelspartner » van Wyns zal zijn, gaan wij ons even met zijn persoonlijkheid inlaten. Dr. h.c. Max Winkler hield zich reeds ten tijde van de Weimar-Republiek bezig met steunverlening aan de buitenlandse krantenbedrijven, die een positieve berichtgeving over Duitsland verstrekten en het Duitse standpunt in het buitenland weergaven en verspreidden ⁽³²⁾. Na 1933 was hij o.a. nog leider van *Zeitungsbedarf G.m.b.H.* Artikel 2 van de statuten van die vennootschap luidde als volgt : « Het doel van de onderneming is het drukken en uitgeven van kranten, het aanschaffen en leveren van drukkerijbenodigdheden evenals het aankopen en verwerven van participaties in gelijkaardige ondernemingen » ⁽³³⁾. Verder heet het : « *Zeitbed.* waarvan het maatschappelijk kapitaal van 20.000 RM in het bezit van het Reich is, beheert en steunt een aantal krantenbedrijven in afgestane en/of grensgebieden die, om politieke redenen, geheel of in een aanzienlijke mate door het Rijk worden gecontroleerd » ⁽³⁴⁾.

De maatschappelijke zetel van *Zeitungsbedarf G.m.b.H.* bevond zich in de Brückenallee 3 in Berlijn NW 87. In hetzelfde gebouw was ook het door Walther Heide geleide *Auslands-Pressebüro G.m.b.H.* ondergebracht, dat instond voor de geldelijke steun aan buitenlandse kranten ⁽³⁵⁾. In het nr. 3 Brückenallee bevonden zich eveneens de kantoren van *Cautio Treuhand-*

(29) Hiermee wordt de ontvangst bij gezantschapsraad Braun von Stumm bedoeld.

(30) Als noot 26.

(31) Als noot 26.

(32) Helga WERMUTH, *Max Winkler. Ein Gehilfe staatlicher Pressepolitik in der Weimarer Republik*, dissertatie, München, 1975.

(33) Statuten van *Zeitungsbedarf G.m.b.H.*, Berlijn, versie van 20 juni 1929 (BAK, R 55/270).

(34) *Bericht über die Prüfung der Zeitungsbedarf GmbH (kurz Zeitbed. genannt) für das Geschäftsjahr 1938* (BAK, R 55/752).

(35) Zie noot 15.

Gesellschaft m.b.H. Tussen *Zeitungsbedarf* en *Cautio* bestonden er nauwe banden. In een jaarverslag van *Cautio* staat: « Wij delen de bureauruimte met *Zeitungsbedarf* waarvan de taken ook door het personeel van *Cautio* worden waargenomen... »⁽³⁶⁾. Elders staat: « *Zeitungsbedarf* beschikt over geen personeel. De zaken worden door de eveneens aan het Rijk toebehorende *Cautio Treuband-Ges.m.b.H.* medewaargenomen »⁽³⁷⁾. *Cautio* stond niet alleen in voor het beheer, voor rekening van het Rijk, van verschillende vennootschappen en ondernemingen, maar ook de *Werberat* van de Duitse ekonomie en het *Eherverlag* te München ressorteerden onder die vennootschap. Bovendien was ze belast « met het overmaken van toelagen enz. aan de verschillende begunstigden in het buitenland »⁽³⁸⁾.

De beheerder van *Cautio* was Dr. Max Winkler. Een trustverklaring van Winkler van mei 1939 geeft preciese inlichtingen over de toestand bij die maatschappij: « Ik, ondergetekende, Dr. h.c. Max Winkler, Berlijn, ben enig vennoot van de *Cautio Treuband-Gesellschaft m.b.H.* te Berlijn, met aandelen voor een nom. bedrag van 70.000 RM. Ik erken hiermee dat ik die aandelen niet met eigen middelen, maar met middelen van het Rijk, vertegenwoordigd door de heer Rijksminister voor *Volksaufklärung und Propaganda*, verworven heb en dat alle rechten die uit de genoemde aandelen voortvloeien de genoemde opdrachtgever toebehoren. Ik verbind mij ertoe de aandelen voor een nom. bedrag van 70.000 RM van de *Cautio* slechts volgens de richtlijnen van de heer Rijksminister... te beheren en ze, op verzoek van het genoemde Ministerie, aan een door hem aan te duiden persoon af te staan »⁽³⁹⁾.

Zowel het *Zeitungsbedarf* als *Cautio* spanden zich in om, door middel van financiële of materiële steun, de buitenlandse pers voor Duitsland te winnen. Winkler was eveneens beheerder van de *Vereinigte Finanzkantore G.m.b.H.*, vanaf 1937 *Reichsbeauftragter für das Filmwesen* en later leider van de door Goering opgerichte *Haupttreubandstelle Ost*⁽⁴⁰⁾. Hij werd bijgestaan door de zakenman Willy Imhoff, de medebeheerder van *Cautio* die later « in hoofdzaak » bij de *Treubandstelle Ost* werkzaam was⁽⁴¹⁾. « De heer Imhoff is tevens medebeheerder van de *Vera Verlagsanstalt G.m.b.H.* waarbij *Reichsleiter* Amann nauw betrokken is »⁽⁴²⁾.

Uit dat alles blijkt dat zowel Dr. Winkler als Imhoff onder het ministerie voor propaganda ressorteerden, dat ze echter ook goede relaties met de vrije ekonomie hadden en dat zowel het bijeenbrengen als het overmaken van subsidies aan hoofdzakelijk buitenlandse kranten tot hun dagelijkse be-

(36) Bericht der 'Cautio' Treuband-Gesellschaft m.b. H. für das Geschäftsjahr 1938/39 (BAK, R 55/674).

(37) Als noot 34.

(38) Cautio aan Promi, 13 januari 1938 (BAK, R 55/766).

(39) BAK, R 55/766.

(40) Zie BAK, R 55/766, blad 138 en blad 208.

(41) Als vorige noot.

(42) Cautio aan Promi, 22 september 1939 (BAK, R 55/766).

zigheden behoorde. Winkler en Imhoff bleven nog een belangrijke rol spelen in de betrekkingen tussen Duitsland en de Rexisten, ook wanneer deze laatsten niet langer op het leveren van drukmachines bleven aandringen. Daarop komen wij trouwens verder nog terug.

Een andere prominente rexistische figuur, senator Graaf Xavier de Hemricourt de Grunne, ging bij de Duitse legatie te Brussel aankloppen voor een rondreis in Duitsland, waar hij zich vooral over het Duitse school- en opvoedingssysteem wilde informeren (Dokument VI). Het gezantschap stond erop dat men zich in Berlijn om de graaf zou bekommeren. Dr. Bräuer had hem o.a. een introductiebrief voor Dr. Holthöfer meegegeven.

Men kan zich echter afvragen wat de senator, die zich voor nationaal-socialistische opvoedingstechnieken interesseerde, bij Dr. Holthöfer ging zoeken? Ernst Ludwig Robert Holthöfer was inderdaad het hoofd van de persdienst van het *Bergbauverein* in Essen. Vroeger duitsnationaal gezind, trad hij in april 1933 tot de NSDAP toe. Hij nam de leiding van de cultuurcommissie van de Duits-Nederlandse Vereniging en werd gevolmachtigde van het ministerie voor propaganda en van de *Reichsstand der deutschen Industrie* voor het beheer van de schenkingen en giften afkomstig van de Duitse economie. In 1934 werd hij belast met « de activiteiten van het AUSLAND-BÜRO UNTER DEN LINDEN in zoverre die Holland, België en Luxemburg betroffen ». Aan de leider van het *Kirchliche Aussenamt* van de Duits Evangelische Kerk deelde hij mee dat hij hem de door het *Auslandbüro* opgestelde « verslagen enz. onder de benaming *Wirtschafts-Werbung WEST, Essen* » zou toesturen (43).

De *SD-Oberabschnitt West* meldde over Holthöfers activiteit: « Daarnaast beschikt het Promi over zogeheten officieuze *Aussenstellen*, voor het Westen is dat Dr. Holthöfer, Essen. Die diensten hebben tot taak, in zoverre dit voor het Westen kan gezegd worden, economische en maatschappelijke relaties met het buitenland uit te bouwen en tot stand te brengen om de nationaalsocialistische propaganda te bevorderen en het buitenland in nationaalsocialistische zin te beïnvloeden. Voor wat zijn werk voor het Promi betreft, ressorteert Dr. Holthöfer onder de door *Ministerialrat Hasenöhr* geleide *Abteilung VII* van dat ministerie (...). Holthöfer beheert de gelden die door het Promi voor heel het Westen ter beschikking gesteld worden en financiert daarmee een groot deel van alle in het Westen werkzame diensten » (44).

Wij zijn er niet in geslaagd de hand te leggen op verslagen van een ontmoeting de Grunne-Holthöfer en weten bijgevolg niet waarover tijdens een dergelijk contact gesproken werd. Het is evenwel eigenaardig dat men

(43) Dr. Robert Holthöfer aan de Duits-Evangelische Kerk, 8 september 1934 (*Archiv Kirchenkanzlei Hannover, Aktenbestand Kirchenbundesamt, Behandlung der Judenfrage, Bd. IX*). Dit document werd mij meegedeeld door Dr. Ger van Roon (Amsterdam) die ik hiervoor hartelijk dank.

(44) Verslag van de *SD-Oberabschnitt West* over de activiteit in het Westen (*Hauptstaatsarchiv, Düsseldorf, RW 33*).

de rexistische senator, die zich voor opvoedingsproblemen interesseerde, precies met die man in kontakt wilde brengen die, door zijn financiële steun, het VNV en zijn pers inschikkelijk had gemaakt.

In 1936 stonden nog andere vooraanstaande Rexisten van ongeduld te trappelen om naar Duitsland te mogen reizen. De perschef van Rex, Hubert d'Ydewalle, verzocht het Duitse gezantschap in Brussel hem een uitnodiging voor de Rijkspartijdag van 1936 te bezorgen. Dr. Bräuer had daar niets op tegen, integendeel: « Ikzelf heb niet alleen geen enkel bezwaar tegen een uitnodiging, ik meen zelfs dat men ze als gewenst en doeltreffend moet beschouwen »⁽⁴⁵⁾. De uitnodiging uit Berlijn liet echter op zich wachten⁽⁴⁶⁾. Zeker is dat Pierre Daye, die van de *Dienststelle Ribbentrop* een uitnodiging kreeg, als eregast van de *Führer* aan de Rijkspartijdag 1936 deelnam⁽⁴⁷⁾.

Eind oktober 1936 moest Pierre Daye, op uitnodiging van de Duits-Europese Kultuurbond en van de Duitse *Ausland-Club*, een voordrachten-toernee door Duitsland ondernemen⁽⁴⁸⁾. Hij was echter verplicht van dat voornemen af te zien, « aangezien de Kamer van Volksvertegenwoordigers voortijdig bijeengeroepen werd en hij als Fraktievoorzitter precies op dat ogenblik aan de besprekingen moest deelnemen »⁽⁴⁹⁾. De toernee werd tot begin december 1936 uitgesteld en zou op 8 december in Berlijn worden ingezet met een voordracht over « Rex en de evolutie van de Belgische politiek »⁽⁵⁰⁾.

Midden 1936 was men in Duitsland van oordeel dat men zich zoveel mogelijk terughoudend tegenover de Rexisten moest gedragen om ze niet in verlegenheid te brengen. Een instructie van het Promi voor de pers van 29 mei 1936 is daar een sprekend voorbeeld van: « Bij de behandeling van het interview van de Belgische partijleider Degrelle van de Rex-beweging is een zekere terughoudendheid geboden. Men moet vermijden dat de indruk zou kunnen ontstaan dat Degrelle door Duitsland wordt 'opgeëist', dat zou alleen maar zijn politiek kunnen schaden. De pers wordt verzocht zich tot algemene opmerkingen te beperken »⁽⁵¹⁾. Duitsland streefde toen nog naar een zekere voorzichtigheid en gereserveerdheid in zijn relaties met Rex, waarvan de prominente vertegenwoordigers echter kontakt zochten met het Derde Rijk.

Ook Léon Degrelle toonde belangstelling voor Duitsland, nadat hij al in augustus 1936 Mussolini ontmoet had. Van Mussolini had hij geld gekre-

(45) Dt. Gez. Brussel aan AA, 21 augustus 1936 (PAB, Dt. Ges. Brüssel, 88/4).

(46) Zie dokument V.

(47) Eregasten van de *Führer* voor de Rijkspartijdag 1936 (BAK, NS 8/142).

(48) *Deutsch-Europäischer Kulturbund* aan AA, 22 september 1936 (PAB, Pol. II 5, Belgien 2, Bd. 1).

(49) *Deutsch-Europäischer Kulturbund* aan AA, 21 oktober 1936 (PAB, id.).

(50) *Deutsch-Europäischer Kulturbund* aan AA, 23 november 1936 (PAB, id.).

(51) BAK, Verzameling Jacobsen 77.

gen, tenminste in de periode augustus 1936-april 1937⁽⁵²⁾ en waarschijnlijk ook nog nadien⁽⁵³⁾. Op aanraden van de Italianen probeerde Degrelle ook in voeling te treden met de politieke leiders in Duitsland, waarvoor de Italiaanse minister van Buitenlandse Zaken, Graaf Ciano, zijn diensten als bemiddelaar aanbood (Dokument VII). Op aandringen van Degrelle sprong eveneens gezantschapsraad Bräuer in de dans. Hij ging bij zijn gezant pleiten voor een ontmoeting van Degrelle met nationaal-socialistische leiders. Gebeurtenissen in het Belgische politiek leven, vooral de wijziging van het Belgische partijstelsel, leken voor Bräuer voldoende om een ontvangst van Degrelle in Duitsland opportuun te achten. Hij vond dat des te belangrijker, te meer daar hij gedeeltelijk van de foutieve veronderstelling uitging dat het Rexisme op de steun van politiek belangrijke groepen in de staat, het leger en de bevolking kon rekenen. Hij was zich echter ook bewust van de moeilijkheden die een dergelijke ontvangst met zich kon brengen, maar de nadelen waren in zijn ogen van geringere betekenis dan goede betrekkingen met Degrelle.

Op 25 en 26 september 1936 verbleef Degrelle in Berlijn. Hij was vergezeld van zijn vrouw, Gustave Wyns en echtgenote, in wier Rolls-Royce ze naar Berlijn reden en van Pierre Daye, de voorzitter van de rexistische parlementsfractie. In Berlijn ontmoetten de Belgen eerst Otto Abetz, die in het Ribbentrop-bureau het *Referat Frankreich* leidde en zich eveneens met België bezighield⁽⁵⁴⁾. Zij werden door Ribbentrop⁽⁵⁵⁾ op een lunch uitgenodigd, waarna Degrelle en von Ribbentrop bij Hitler op teevisite gingen. Zij bleven ongeveer anderhalfuur bij de *Führer*. Volgens Degrelle werd er over de oplossing van de Duits-Belgische problemen gepraat⁽⁵⁶⁾.

Tijdens zijn bezoek te Berlijn werd hem van Duitse zijde ook geld ter beschikking gesteld, 250.000 RM (Dokument VIII). Dat geld moest echter

(52) Xavier de Grunne heeft het over *dix-neuf millions que lui apporta Mussolini (deux millions par mois, d'août 1936 à avril 1937, et un dernier million en mai 1937)*, in *La Belgique loyale, que penser, que dire, que faire ? Réponse par un groupe de combattants des deux guerres*, s.l., 1941.

(53) Op 8 september 1937 noteerde Graaf Ciano in zijn dagboek : *J'ai décidé d'accorder de nouveau leurs subsides au rexistes : 250.000 liras par mois*. Galeazzo CIANO, *Journal politique 1937-1938*, Parijs, 1949, p. 28.

(54) Kort na de nationaal-socialistische machtsovername wilde Otto Abetz reeds zijn voelhorens naar België uitsteken. Als leider van de Sohlberg-kring van de Duitse en Franse jeugd, een organisatie die bij de met haar samenwerkende groeperingen « begrip voor de binnenlandse situatie in Duitsland moest proberen te wekken » (Nota over het doel van de Sohlberg-kring - PAB, *Abt. VIA, Deutschum Nr. 1 Allg., Bd. 16*), stond hij erop dat België aan het herfstkongres van zijn organisatie te Parijs zou deelnemen en dat de Duitse leden van zijn kring op hun beurt naar Brussel zouden worden uitgenodigd. Hij hoopte in Parijs kontakten te kunnen aanknopen « die het voortzetten van de activiteiten op Belgische bodem zouden mogelijk maken » (Dt. Gez. Brussel aan AA, 21 juli 1933 - PAB, *Abt. VIA, Deutschum Nr. 1 Allg., Bd. 16*).

(55) In september 1936 was von Ribbentrop nog geen minister van buitenlandse zaken. Hij stond aan het hoofd van de *Dienststelle Ribbentrop*, een organisatie die zich in de schoot van de NSDAP met buitenlandse politieke problemen bezighield en zich af en toe als een konkurrente van het AA opwierp. Zie : Hans-Adolf JACOBSEN, *op. cit.*, p. 252 e.v.

(56) Over het verblijf van Degrelle in Berlijn, zie : Louise NARVAEZ, *op. cit.*, p. 193 ; Jean-Michel ETIENNE, *Le mouvement rexiste jusqu'en 1940*, Parijs, 1968, p. 111 ; Jacques de LAUNAY, *Histoires secrètes de la Belgique de 1935 à 1945*, Parijs, 1975, p. 42 e.v.

in Duitsland uitgegeven worden zodat het Rijk geen deviezen ter beschikking moest stellen. De bijzonderheden zouden later door Wyls en Goebbels geregeld worden.

Op 9 oktober 1936 ontmoette Degrelle Goebbels in Keulen « op rechtstreeks aandringen van de *Gauleitung* in Keulen », zoals het in een aantekening van de Duitse legatie in Brussel heet. Vermits wij geen gegevens over dat treffen hebben kunnen terugvinden, verzochten wij de toenmalige *Gauleiter* van Keulen zijn standpunt terzake weer te geven. Hij schreef ons op 8 februari 1977 o.a. wat volgt : « Tijdens die ontmoeting in 1936 in het Domhotel te Keulen werd alleen maar over algemene politieke kwesties gesproken. Over geldelijke steun werd met geen woord gerept »⁽⁵⁷⁾.

Over de relaties tussen Degrelle en *Gauleiter* Grohé schreef de *SD-Oberabschnitt West* in een verslag over de activiteiten in het Westen : « Verder is hier bekend dat *Gauleiter* Grohé daarnaast [bedoeld wordt zijn inmenging in de kwestie Eupen-Malmédy] ook nog aan actieve politiek deed in België en eveneens verantwoordelijk is voor de berichtgeving over de rexistische beweging in het partijorgaan van de *Gau* Keulen-Aken, de *Westdeutscher Beobachter*. Volgens wij van hieruit hebben kunnen vaststellen is René Bayer uit Brussel, de Belgische korrespondent van de *Westdeutschen* en de *Völkischer Beobachter*, zijn zegsman in die zaken. (...) Vóór de machtsovername was Bayer de korrespondent van volgende bladen : *Berliner Tageblatt*, *Acht Uhr Abendblatt*, *Kölner Tageblatt*, *Textilzeitung* »⁽⁵⁸⁾.

Men mag dus wel aannemen dat er kontakten tussen Grohé en Degrelle bestonden, wat Grohé betwist. Dat die kontakten niet noodzakelijk tot een rechtstreekse financiële steun leidden, neemt niet weg, zoals wij later zullen zien, dat de propagandistische activiteiten van Bayer ten gunste van de Rexisten voor deze laatste bijzonder nuttig zijn geweest.

In Brussel lichtte Degrelle de Vlaamse nationalistische leider in over zijn ontmoeting met Hitler, die in de Belgische pers heftig werd besproken, ook al strookten de gepubliceerde informatie niet altijd met de waarheid (Dokument IX). Na de ondertekening op 8 oktober 1936 van het akkoord Rex-VNV betreffende een nauwere samenwerking van beide politieke groeperingen, werd de berichtgeving over relaties tussen Rex en Duitsland nog intensiever. Wat men in de pers beweerde was echter niet altijd ongegrond (Dokument X). Zelfs de Duitse ambassadeur in Parijs, Graaf Johannes von Welczek, noteerde dat er door de vrouw van de Belgische eerste minister Van Zeeland verspreide geruchten over Duitse steun aan de Rexisten de ronde deden (Dokument XI).

Omwille van de felle aanvallen in de Belgische pers, achtte het gezantschap het raadzaam het AA te verzoeken de Duitse diensten, die zich met

(57) Grohé aan de auteur, 8 februari 1977.

(58) Als noot 44.

België bezighielden, ertoe aan te zetten in de toekomst met meer gereserveerdheid en voorzichtigheid op te treden (Dokument XII). Indiskreties waren echter onvermijdelijk. Daarvoor zorgden trouwens de talrijke Duitse diensten die zich met België bezighielden en onderling ruzie maakten over wie voor wat bevoegd was. Een diskretere en efficiëntere aanpak van de Belgische problematiek door Duitsland was onmogelijk zonder een zekere centralisatie en zonder een precieze bepaling van de bevoegdheden van elke bij de *Belgien-Arbeit* betrokken dienst. Het duurde echter tot 1940 eer er van die centralisatie werk werd gemaakt.

Degrelles kontakten met Duitsland in 1936 en 1937 waren voor de Rexistenleider renderend geweest. Zijn volgelingen kregen geld waarover zij in Duitsland vrij konden beschikken, maar niet naar België mochten overbrengen. Gustave Wyns was de man die zich met het gebruik van de gelden bezighield. Op 16 en 17 oktober ontmoette hij minister Goebbels in Berlijn. Over het aanwenden van de ter beschikking gestelde fondsen ontstond er een uitvoerige briefwisseling tussen Gustave Wyns, de Duitse legatie te Brussel en Dr. Max Winkler en diens plaatsvervanger Willy Imhoff. Uit die correspondentie, die in bijlage wordt gepubliceerd (Dokumenten XIII - XXV) en die liep over de periode 6 november 1936 tot 16 april 1937 (voor een latere periode bestaat er geen gelijkaardige briefwisseling in de door ons geraadpleegde archieven), blijkt dat Dr. Max Winkler het geld beheerde en volgens de instructies van Wyns spendeerde, voor zover die richtlijnen niet strijdig waren met de hem van Duitse zijde opgelegde verplichtingen. Ook Otto Abetz hield zich in Duitsland met de Rexisten bezig. In Brussel was Wyns biezonder verbaasd over het bedrag waarover hij bij Winkler kon beschikken. Hij dacht dat het aanzienlijk hoger was. Winkler slaagde er dan in, dank zij privé-giften, een supplementair bedrag van 30.000 à 35.000 RM te vinden.

Of Rex later nog financiële schenkingen uit Duitsland ontving konden wij niet achterhalen. In België liet de socialistische volksvertegenwoordiger Bohy op 2 december 1937 enige twijfel ontstaan over de korrekte afhandeling van de transakties tussen Rex en zijn Duitse papierleveranciers. Het Belgische ministerie van buitenlandse zaken en buitenlandse handel kon die twijfel niet wegnemen (Dokument XXVI). Het antwoord van het ministerie lokte volgende commentaar uit vanwege de Duitse gezant von Richthofen : « De antwoorden zijn voorzichtig geformuleerd en laten de mogelijkheid open dat het om normale papieraankopen ging » ⁽⁵⁹⁾.

Op de vraag waarom de relaties tussen Rex en het Derde Rijk precies tijdens de periode van midden 1936 tot begin 1937 uitstekend waren, moet men antwoorden dat de Duitse autoriteiten destijds hoge verwachtingen stelden in Degrelle en zijn partij en ze als een belangrijke politieke macht in België beschouwden. Gealarmeerd door de toenemende belangstelling die de

(59) Dt. Gez. Brussel aan AA, 17 december 1937 (PAB, Dt. Ges. Brüssel, 88/5).

Rexisten in Eupen-Malmédy genoten, waarschuwde de *Staatspolizeistelle Aachen* al in december 1935 : « Nu de Rexisten zich met hun propaganda ook tot de Duitse bevolking van Eupen-Malmédy richten, lijkt het belangrijk, gezien de sterke toeloop die de beweging kent, haar bijzondere aandacht te schenken » ⁽⁶⁰⁾.

In 1936 valt ook een groeiende interesse vanwege de Duitse legatie te Brussel voor de Rexisten waar te nemen. Na de Parlementsverkiezingen van 24 mei 1936 seint ze naar Berlijn : « Ontstaan van een nieuwe rechtse vleugel met Rexpartij, die met het imponerend getal van 21 zetels voor de eerste maal het Parlement binnentreedt » ⁽⁶¹⁾. In een uitvoerig verslag over die verkiezingen noteert de gezant : « Het sukses van de drie radikale partijen is bijzonder betekenisvol, vooral omdat de belangrijkste formatie, de rexistische partij, pas enkele maanden geleden werd opgericht. De twee andere partijen, de kommunisten en de Vlaams-nationalisten, hadden tot nu toe weinig invloed, wat zowel aan hun gering ledenaantal als aan hun interne verdeeldheid moet toegeschreven worden. Dat de leider van de rexistische partij, Degrelle, er tijdens de eerste verkiezingscampagne die zijn jonge beweging meemaakte, in geslaagd is 11,5 % van het stemmenaantal te behalen en daardoor zijn partij tot de vierde, en wellicht zelfs tot de derde grootste Belgische politieke formatie maakte, toont aan hoe sterk de ontevredenheid en de behoefte aan een grondige hervorming van het politieke en sociale leven in de gelederen van de oude partijen aanwezig was » ⁽⁶²⁾. Over de houding van de Rexisten na de verkiezing deelde de gezant het volgende mee : « De leider van de rexistische beweging heeft zich tot positieve samenwerking in het parlement bereidverklaard en een zuivere obstructiepolitiek van de hand gewezen. Hij onderstreepte echter dat de rexistische beweging de strijd om de macht onverbiddeijk zal verderzetten en haar doel, de oprichting van een volksbeweging door de vernietiging van de andere partijen, met alle wettelijke middelen zal blijven nastreven. Het is daarbij niet uitgesloten dat de nakende konfrontatie met de socialisten de Rexisten nieuwe sympathieën oplevert en hun posities nog versterkt. Nu reeds verklaart Degrelle met een vast vertrouwen dat het binnenkort onmogelijk zal zijn het land volgens de parlementaire grondregels te besturen. Na verschillende ontbindingen van het parlement, die telkens door een sterkere vertegenwoordiging van Rex in het Parlement zouden gevolgd worden, zal de Koning uiteindelijk een beroep op Rex moeten doen. De lijst van de ministers ligt reeds klaar. Er komen personaliteiten op voor die omwille van hun deskundigheid tot het ministerambt geroepen zijn » ⁽⁶³⁾.

De optimistische blik op de toekomst van Degrelle, die door de Duitse

(60) *Staatspolizeistelle für den Regierungsbezirk Aachen* aan *Geheimes Staatspolizeiamt*, 21 december 1935 (PAB, Abt. II, Politik 5 Belgien, Bd. 7).

(61) Telegram van Dt. Gez. Brussel aan AA, 25 mei 1936 (PAB, Pol. II 9, Belgien 5, Bd. 1).

(62) Dt. Gez. Brussel aan AA, 30 mei 1936 (PAB, id.).

(63) Als vorige noot.

gezant in Brussel, von Richthofen, werd gedeeld, werd bevestigd door de Belgische provincieraadsverkiezingen van 7 juni 1936. De Rexisten sleepten 78 zetels in de wacht en zagen hun stemmenaantal stijgen tot 280.265 tegenover 271.491 bij de parlementsverkiezingen van datzelfde jaar, hetzij een winst van 9.134 stemmen. Daarop seinde de gezant naar het AA : « Dit resultaat bevestigt de tendens die reeds tijdens de parlementsverkiezingen van 24 mei tot uiting was gekomen : (...) een sterkere toevloed naar de radikale partijen, die in de eerste plaats de Rexisten en daarna de kommunisten en de Vlaams-nationalisten ten goede komt » ⁽⁶⁴⁾. In een gedetailleerde analyse van de verkiezingsuitslagen stelt hij vast : « De vooruitgang van de katholieken en de Vlaams-nationalisten en gedeeltelijk ook de liberale stemmenwinst moeten toegeschreven worden aan het feit dat de Rexisten in verschillende distrikten in Vlaanderen, Henegouwen en Limburg geen kandidaten hebben voorgedragen, zodat in die distrikten de stemmen van de Rexisten naar de drie genoemde partijen zijn gegaan. In die omstandigheden mag men zeggen dat de winst van 9.000 stemmen voor de Rexisten een sukses betekent, temeer daar er geen markante personaliteiten, die wat op lokaal of provinciaal vlak betekenden, op de lijsten van de beweging voorkwamen. Het sukses van de Rexisten is vooral opmerkelijk te Brussel waar ze, na de socialisten, het tweede grootste aantal stemmen bekwamen en in de provincie Luik waar meer dan 20 % van het totaal aantal kiezers zijn stem op hen uitbracht. In de provincies Luxemburg, Namen en Antwerpen boekte de beweging haast geen vooruitgang en ging ze zelfs hier en daar wat achteruit » ⁽⁶⁵⁾.

De gezant meende, na de verkiezingen van mei 1936, een algemene progressie van het Rexisme te kunnen vaststellen, onderstreepte anderzijds het binnenlands politieke dynamisme, noteerde Degrelles negatieve ingesteldheid jegens de socialistische en kommunistische activiteiten in Spanje en Frankrijk en legde ten slotte de nadruk op zijn positieve houding ten opzichte van Duitsland : « Daarbij heeft zijn [Degrelles] reeds van vroeger daterende aversie voor Moskou en het kommunisme zich zodanig ontwikkeld dat de gelijkenis met de Duitse houding in 't oog springt. Dit parallellisme dat vroeger, gezien de stemming die er in België heerste, voor Degrelle zeer nadelig zou zijn geweest, speelt nu echter door het dalend prestige van Frankrijk in zijn voordeel. Het is kenmerkend dat Degrelle tijdens haast elk van zijn door een enorme massa bijgewoonde meetings, onder het frenetiek applaus van de aanwezigen, verklaarde dat België, voor de keuze gesteld of het Léon Blums Frankrijk of het Duitsland der orde onder Hitler zou volgen, niet zou aarzelen voor Duitsland te opteren » ⁽⁶⁶⁾. Over Degrelles opvattingen inzake binnenlandse politiek deelde de gezant aan het AA het volgende mee : « Op binnenlands vlak werd zijn programma, dat een autoritaire en korporatieve staatsstructuur nastreeft, aangevuld met de ontwikkeling van een idee die

(64) Dt. Gez. Brussel aan AA, 13 juni 1936 (PAB, *id.*).

(65) Als vorige noot.

(66) Dt. Gez. Brussel aan AA, 10 oktober 1936 (PAB, *id.*).

sinds geruime tijd in de Belgische publieke opinie min of meer aan bod komt, namelijk de hervorming van de Belgische staat op volksgemeenschappelijke basis, met het doel een oplossing van het Belgische probleem op federale basis te bereiken » (67).

Een stap in de richting van een nieuwe Belgische staat was zeker het op 8 oktober 1936 tussen Rex en VNV gesloten akkoord. Over het tot-stand-komen ervan schreef von Richthofen : « Het akkoord werd gesloten tussen Léon Degrelle en Staf De Clercq als leider van het Vlaams Nationaal Verbond (...). De overeenkomst werd vergemakkelijkt door het feit dat beide groepen autoritair en korporatief gericht zijn en het kommunisme als gemeenschappelijke vijand erkend hebben (...). Binnen beide groepen bestaan er uitgesproken, hoewel verschillend gemotiveerde sympathieën voor Duitsland. (...), de politieke eisen van het Vlaamse nationalisme zijn tot op heden het « Belgicam esse delendam » en het politieke of kulturele streven naar een Groot-Nederland gebleven. Degrelle is er niettemin in geslaagd de Vlaams-nationalisten ervan te overtuigen dat de vernietiging van de Belgische staat onverstandig en gevaarlijk zou zijn en dat de grootnederlandse gedachte een utopie is. Hij heeft bovendien het toekennen van gelijke rechten aan de Vlamingen en de verwezenlijking van de Vlaamse zelfstandigheid op zo'n konkrete manier in het vooruitzicht gesteld, dat de Vlaams-nationalisten op een samengaan met de Belgisch-Waalse Rex-beweging zijn ingegaan » (68).

Het is interessant te konstaten hoe sterk Degrelles verdiensten bij het ontstaan van dat akkoord in de verf werden gezet, hoe hij erin slaagde de Vlamingen van een zuivere destructieve houding tegenover de Belgische staat te brengen tot een konstruktief meewerken aan de vorming van een Belgische federale staat. De Belgische pers bekritizeerde dat akkoord. De Duitse gezant achtte het dan ook raadzaam vlug een analyse van die overeenkomst te maken, de kansen op slagen ervan af te wegen en een marslijn voor de Duitse propaganda te bepalen. Dat gebeurde op 10 oktober 1936 in een telexbericht aan het AA : « Het op 8 oktober tussen Rex en de Vlaams-nationalisten gesloten akkoord, waarover een verslag vandaag met de koerier wordt meegegeven, geniet een grote belangstelling in de Belgische publieke opinie en leidt tot hartstochtelijke gedachtenwisselingen. Door de liberale en de socialistische pers wordt van de *Deutschfreundlichkeit* van beide partners en de separatistische neiging van de nationalistische Vlamingen, waarbij naar de Duitse *Flamenpolitik* tijdens de oorlog wordt verwezen, gretig gebruik gemaakt om het akkoord in diskrediet te brengen. Een tot nu toe geheim gehouden overeenkomst, waarvan slechts de grote lijnen gekend zijn, voorziet de omvorming van België in een federale staat op een autoritaire en korporatieve grondslag, met een eentalig Wallonië, een eentalig Vlaanderen en een tweetalig distrikt Groot-Brussel. De Vlaams-nationa-

(67) Als vorige noot.

(68) Als noot 66.

listen behouden hun grootnederlandse opvattingen, maar geven toe dat de Belgische staat, onder de kroon van de Saksen-Coburgers, moet blijven bestaan. Als doel van de gemeenschappelijke aktie in Vlaanderen wordt de strijd en de verdediging tegen het kommunisme genoemd. In het akkoord komen er geen aanvechtbare punten voor betreffende de Duitsgezinde koers en het Vlaamse separatisme. Integendeel, in geval het akkoord een sukses zou worden zou het probleem van het separatisme volledig opgelost zijn. De Duitsgezinde koers en de negatieve houding ten opzichte van Frankrijk, evenals de weigering de Belgische frankofiele kringen te volgen komen alleziens duidelijk in de bij het akkoord gevoegde verklaringen van beide partners tot uiting. Het akkoord dat, in het gunstigste geval, door 37 van de 202 volksvertegenwoordigers en, volgens de jongste berichten, ook door de extra-parlementaire fascistische groepering Dinaso, geleid door Van Severen, zal worden gesteund, zou een grondige wijziging van de Belgische staatsstructuur met zich kunnen brengen, op voorwaarde dat alle kringen die achter de ondertekenaars van de overeenkomst staan volgzzaam blijven en de huidige opgang van Rex en de Vlaams-nationalisten aanhoudt.

Het akkoord zal worden bestreden door chauvinistische, frankofiele kringen en waarschijnlijk ook door de extremistische vleugel van de Vlaams-nationalisten die tot nu toe elk samengaan met de Walen en elke Belgische oplossing van het Vlaamse probleem van de hand heeft gewezen.

Onze houding, vooral in de Duitse pers, tegenover het akkoord moet er een zijn van vriendelijke gereserveerdheid. Wij mogen nochtans ronduit verklaren dat het akkoord, in geval het een sukses wordt, voor ons gunstige gevolgen zal hebben, maar aangezien wij nog niet weten hoe de zaken gaan evolueren is het raadzaam elk overdreven entoesiasme achterwege te laten. Wij moeten eveneens de Vlaamsgezinde Duitsers en de pro-Vlaamse pers in 't oog houden, ingeval ze zouden geneigd zijn het extreem-Vlaamse standpunt te verdedigen » (69).

De in België tegen het akkoord gevoerde perspolemiekt overtrof de Duitse verwachtingen. Er werd beweerd dat het bestaan van de Belgische staat door die overeenkomst bedreigd werd en vermits Duitsland ook in het verleden separatistische bewegingen in België had gesteund, zou « dat fonds thans gebruikt worden voor de verwezenlijking van de doelstellingen van de nationalistische oppositiegroepen in België ». Ook de bekende krant *Le Soir* verspreidde dergelijke ideeën in het op 15 oktober 1936 verschenen artikel « *L'unité belge en péril* ». Deze tekst zette de gezant ertoe aan volgende aanbeveling te doen : « Van Duitse zijde geen gewag maken van de ongelooflijke en makkelijk te weerleggen verklaringen van *Le Soir* en erop wijzen dat men zich met de Belgische binnenlandse politieke evolutie niet bezig houdt » (70).

(69) Telexbericht van Dt. Gez. Brussel aan AA, 10 oktober 1936 (PAB, id.).

(70) Telexbericht van Dt. Gez. Brussel aan AA, 15 oktober 1936 (PAB, id.).

De heftige reactie op het akkoord Rex-VNV, de naar aanleiding van Degrelles reis naar Duitsland begane indiskreties deden de anti-Duitse gevoelens in België opflakkeren en brachten de ambassade in Brussel ertoe het AA en, via dat ministerie, ook alle andere Duitse diensten die zich met België bezighielden tot meer terughoudendheid bij de behandeling van de Belgische binnenlandse aangelegenheden aan te zetten.

Het was vooral René Bayer, de korrespondent van de *Völkischer Beobachter* te Brussel, en de verbindingsman van Grohé met de Rexisten, die het mikpunt was van de Belgische kritiek. De Belgische regering verweet hem meer dan normale journalistieke contacten met de Rexisten te hebben. Ze verzocht het AA om de overplaatsing van Bayer (Dokument XXVII) (71).

De analyse van de rexistische beweging en van de situatie in België, zoals die in de diplomatieke berichtgeving tot uiting komt, gaven de indruk dat België, door een reeks krisissen geteisterd, de ineenstorting nabij was en dat alleen de pas opgerichte rexistische partij België kon redden. Rex betekende een nieuw begin. Men was ervan overtuigd dat Rex de toekomstige ontwikkeling van België zou bepalen. In Duitsland werd die indruk nog verstevigd door een eenzijdige berichtgeving uit België, die vaak in een zuivere prorexistische propaganda ontaardde.

Het is typisch dat precies in die periode nauwe contacten bestonden tussen sommige Rexisten en bepaalde Duitse diensten en dat Rex financiële steun uit Duitsland ontving. Een dergelijk beleid ligt echter helemaal in de lijn van de nationaal-socialistische politiek: de Rexisten hebben de wind in de zeilen en men hoopt dat zij binnenkort de macht in België zullen overnemen. Daarbij komt nog dat Rex en het Derde Rijk tal van politieke belangen gemeen hebben. De geboden financiële hulp is dus een goede investering, vermits ze op lange termijn politiek rendabel zal zijn.

Een Degrelle die in 1937 tijdens de gedeeltelijke verkiezingen te Brussel tegen eerste minister Van Zeeland een aanzienlijke nederlaag leed, in wiens partij vooraanstaande personen hun ambt neerlegden, van dewelke Staf De Clercq zich distancieerde door het akkoord Rex-VNV op te zeggen, kan niet langer de man zijn waaraan de Duitsers al hun aandacht besteden. Men begon aan zijn capaciteiten te twijfelen. Von Richthofen klaagt: « Indien Degrelle werkelijk een echte leider was geweest, dan zou hij nu de vruchten van zijn

(71) René Bayer werd om verschillende redenen bekritiseerd. De *SD-Oberabschnitt West* verweet hem de Rexisten in zijn verslagen te veel op de voorgrond te plaatsen, waardoor hij schade berokkende aan de *heimatstreue* belangen in Eupen-Malmédy. In deze kontekst wijzen wij er nogmaals op dat de Belgische regering de terugroeping van Bayer uit Brussel wenste, omdat hij te nauwe contacten met Rex onderhield. In Berlijn legde men hem ten laste dat hij « sociaal-demokratische, ja zelfs kommunistische kringen frekwenteerde (eenmaal in de week lunchen bij een kommunist ?) ». (AA aan Dt. Gez. Brussel, 20 mei 1936 - PAB, Dt. Ges. Brüssel, 88/3). Een terugroeping van Bayer leek derhalve aangewezen (AA aan Dt. Gez. Brussel, 9 juni 1936 - PAB, id.).

inspanningen plukken. Men heeft echter niet die indruk en uit gesprekken blijkt dat er een groeiende onenigheid heerst tussen hem en de lui uit zijn omgeving » (72).

De Belgische binnenlandse problemen schenen de Rexisten opnieuw de nodige stuwkracht te bezorgen en boden de gezant de gelegenheid enkele woorden van hoop uit te spreken : « De Rexisten, die na hun verkiezingsnederlaag van 11 april zo vaak ten dode werden opgeschreven, maken dankbaar gebruik van de moeilijkheden die de regering thans kent en leggen een grote aktiviteit aan de dag. De binnenlandse situatie speelt in hun voordeel. De kosten van levensonderhoud zijn gestegen, de zaken gaan steeds minder goed. De kleinhandel wordt in het nauw gedreven. Daarbij komt nog de nieuwe fiskale politiek die in de eerste plaats de middenstand treft. Al deze omstandigheden blazen het Rexisme nieuw leven in. De meetings van Degrelle worden opnieuw druk bijgewoond en zijn aanhangersaantal stijgt voortdurend » (73).

Toen Degrelle begin 1938 een reis naar Duitsland ondernam, ontmoette hij er geen enkele invloedrijke personaliteit. Deze keer geen drukte zoals tijdens zijn reis in 1936. De Duitse gezant in Brussel was nochtans met het resultaat van die trip uiterst tevreden, omdat Degrelle na zijn terugkeer in *Le Pays Réel* een artikelenreeks publiceerde die een zeer positieve kijk op het Derde Rijk gaf (Dokument XXVIII).

Het elan dat Rex in 1936 had gekend zou zich tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 16 oktober 1938 kunnen herhalen. Het gezantschap vond de economische en sociale situatie daartoe geschikt. Het verwachtte « dat de raadsverkiezingen van 1938 geen fundamentele veranderingen met zich zullen brengen, in vergelijking met de parlementsverkiezingen van 1936 ». « (...) het kenmerk van de komende verkiezing » was volgens het gezantschap het feit dat Rex nu ook « in de meeste gemeenteraden » zou zetelen. De partij werd inderdaad pas in 1936 opgericht en had derhalve niet aan de laatste raadsverkiezingen van 1932 kunnen deelnemen (74). Over de manier waarop de Rexisten hun verkiezingscampagne voerden schreef het gezantschap : « De Rexisten en de Vlaams-nationalisten hebben in veel plaatsen in Vlaanderen stembusakkoorden gesloten. In een reeks gemeenten werden die akkoorden nog uitgebreid door de toetreding van de Katholieke Partij. De rechts-radikale kringen schenken een symbolische betekenis aan het driepartijenakkoord dat te Mechelen, de zetel van de aartsbisschop, werd gesloten, waarmee ze willen bewijzen dat de op 8 april 1937 over Rex uitgesproken banvloek ingetrokken werd » (75). Hoewel Degrelle enkele tactisch goed gekozen en voor hem voordelige stembusakkoorden had tot stand gebracht, twijfelde het gezantschap nochtans enigszins aan de doeltreffendheid

(72) Dt. Gez. Brussel aan AA, 25 februari 1938 (PAB, Pol. II 10, *Belgien* 5, Bd. 2).

(73) Dt. Gez. Brussel aan AA, 11 mei 1938 (PAB, *id.*).

(74) Dt. Gez. Brussel aan AA, 5 oktober 1938 (PAB, *id.*).

(75) Als vorige noot.

van zijn verkiezingsslogan : « De verkiezingsslogan van Degrelle 'Nooit meer oorlog !' werd door de regering op het kritieke moment in daden omgezet ; zijn aantrekkingskracht is dan ook twijfelachtig » (76).

Het zwaartepunt van de rexistische verkiezingspropaganda lag te Antwerpen, waar ze, vergeleken met die van de andere partijen, op een bijzonder slagvaardige wijze werd gevoerd. Het Konsulaat-generaal te Antwerpen deelde daarover het volgende aan het AA mede : « De verkiezingscampagne kende doorgaans een rustig verloop, zonder een noemenswaardige deelname vanwege de bevolking. In feite heeft hier alleen de rexistische partij op een grootscheepse manier propaganda gevoerd, door middel van massameetings, perscampagnes en de verspreiding van talrijke vlugschriften. Hierbij had ze het vooral gemunt op Camille Huysmans, de socialisten en hun liberale bondgenoten. Rex verweet hen de stad Antwerpen en haar haven door hun wanbeleid groot nadeel te hebben berokkend en door hun sympathie voor de tienduizenden joodse emigranten de benarde positie van de havenstad nog te hebben verergerd ». Het Konsulaat-generaal voegde er met een zekere voldoening aan toe : « Het is de eerste keer dat Rex hier openlijk voor het antisemitisme uitkomt » (77).

Niettegenstaande de inzet was men met de resultaten in Antwerpen niet tevreden : « In de burgerlijke kringen bestaat de tendens tot een samengaan van Katolieken, Liberalen en Rexisten, met uitsluiting van de Socialisten. In Vlaamse kringen is men door de mislukking van het VNV zeer teneergeslagen. De Rexisten zijn eveneens ontgoocheld. Een groot aantal kiezers, op wier stemmen Rex gerekend had, heeft blijkbaar de zijde van de technokraten gekozen » (78).

In een uitvoerige, algemene analyse van de uitslagen van de gemeenteraadsverkiezingen schreef de nieuwe Duitse ambassadeur in Brussel, von Bülow-Schwante, over de Rexisten : « Belangrijker zijn de veranderingen in het kamp van de Rexisten. Zij slaagden er doorgaans niet in de in 1936 verworven posities te handhaven. Ze zetelen weliswaar in alle gemeenteraden, en dat is een kenmerk van deze verkiezingen, maar niet zo talrijk als zij het gehoopt en hun tegenstanders het gevreesd hadden. Ondanks de deelneming van de vrouwen aan de verkiezingen, waarvan de Rexisten veel verwachtten, is de achteruitgang toch algemeen en neemt ze vooral in de steden belangrijke proporties aan. Verliezen van 30-50 % tegenover 1936 zijn er geen zeldzaamheid. In totaal kreeg de rexistische partij 10,5 % van de uitgebrachte stemmen tegen 18 % in 1936 » (79). De ambassadeur probeerde na te gaan waarom de Rexisten het zo slecht hadden gedaan : « De gunstige afloop van de internationale crisis heeft de Rexisten het gras voor de voeten weggemaaid.

(76) Als noot 74.

(77) Duits Konsulaat-generaal Antwerpen aan AA, 19 oktober 1938 (PAB. id.).

(78) Als vorige noot.

(79) Duitse ambassade Brussel (voortaan : Dr. Amb. Brussel) aan AA, 19 oktober 1938 (PAB, Pol. II 10, *Belgien* 5, Bd. 2).

Met de oplossing van de crisis verdwenen voor hen tal van aanvalsmogelijkheden tegen de partijen die de regeringskoalitie vormden. (...) De antifascistische slogans van de tegenstanders van Rex, de ongegronde verwijten dat Degrelles partij een pro-hitleriaanse, pro-Duitse houding had aangenomen, hebben een weerklank gevonden bij het kiezerskorps, vooral bij de vlottende massa, en hebben de rexistische partij zeer grote schade berokkent » ⁽⁸⁰⁾.

Die achteruitgang kwam zwaar aan bij de Rexisten. Men stelde zich dan ook de vraag of Rex nog een goede beurt zou kunnen maken tijdens de vervroegde verkiezingen van 2 april 1939. De Duitse ambassade was alleszins pessimistisch : « Op het ogenblik heerst er bij de Rexisten nog een zekere verwarring. Een van hun markantste volksvertegenwoordigers heeft zich gisteren teruggetrokken en heeft met de beweging gebroken. De verliezen die Degrelle de laatste tijd heeft geleden zijn zo enorm dat hij met nieuwe mensen naar de verkiezingen moet gaan. Of hij er zal in slagen opnieuw meer belangstelling voor zijn beweging te wekken, lijkt op dit ogenblik zeer twijfelachtig » ⁽⁸¹⁾.

Degrelle gebruikte nu een andere verkiezingstaktiek. Hij probeerde het etiket « Hitlers vertegenwoordiger in België » kwijt te geraken. Bovendien kwam de evolutie in België hem ten goede, zodat er een gematigde hoop ontstond. De Duitse ambassadeur beschrijft de rexistische verkiezingscampagne als volgt : « Wanneer men de huidige positie van elke partij in de verkiezingscampagne onderzoekt, dan kan men vaststellen dat de kommunisten en de Rexisten elkaar inzake anti-nationaalsocialistische en dus ook anti-Duitse houding proberen te overtreffen. De eerstgenoemden doen het uit ideologische overtuiging, de Rexisten om zich van de lastige hypoteek van hun vroegere vriendschappelijke relaties met Duitsland te bevrijden en tevens om de vrees van de kiezersmassa voor « het Duitse gevaar » te kunnen exploiteren. Stippen wij daarbij nog aan dat beide partijen een bitse strijd leveren en zich onderling van landverraad en dergelijke zaken meer beschuldigen. Wat de Rexisten betreft is men hier van oordeel dat ze vrijwel zeker een groot aantal stemmen zullen verliezen. Degrelle zelf heeft het over 10 volksvertegenwoordigers (tegen 20 in het vorige Parlement) waarmee hij denkt in de Kamer te zetelen. Men kan in ieder geval vaststellen dat de politieke gebeurtenissen van de laatste weken de Rexisten opnieuw een zekere aanhang hebben verschaft, waardoor Degrelle opnieuw bij machte is met zijn meetings het grootste lokaal, het Brusselse sportpaleis, te vullen » ⁽⁸²⁾.

De uitslag van de verkiezingen van 2 april 1939 was katastrofaal. Rex had nog slechts 4 vertegenwoordigers in de Kamer tegenover 21 in 1936 en in de Senaat zetelde er nu nog 1 Rexist tegenover 8 in 1936. De ambassadeur deelde aan Berlijn een « achteruitgang van de Rexisten, die bijna neerkomt

(80) Telegram Dr. Amb. Brussel aan AA, 7 september 1939 (PAB, id.).

(81) Dr. Amb. Brussel aan AA, 7 april 1939 (PAB, id.).

(82) Dr. Amb. Brussel aan AA, 29 maart 1939 (PAB, id.).

op een ineenstorting » mee ⁽⁸³⁾. Hij noteerde dat de rexistische stemmen van 1936 ditmaal de katolieken en de liberalen ten goede waren gekomen. Hij voegde er aan toe : « De Rexisten hebben een katastrofale nederlaag geleden en dit ondanks hun luide Duitsvijandige propaganda. Ze hebben slechts 4 volksvertegenwoordigers, niet eens genoeg om een eigen fraktie te vormen. Opmerkelijk is misschien dat Degrelle zelf verkozen werd. In het Parlement zal hij echter nauwelijks gehoor krijgen, daarvoor is zijn publiek er te beperkt. Zijn retorisch talent ligt, zoals men weet, in de beïnvloeding van de massa » ⁽⁸⁴⁾.

De ambassadeur schotelde meteen de redenen van de rexistische nederlaag voor : « De ondergang van de Rexisten is in hoofdzaak aan de politieke onvolwassenheid van Degrelle te wijten. De vraag moet dan ook gesteld worden of de beweging zich nog van die zware klap zal herstellen. (...) De verkeerde taktiek van Degrelle in de zaak van professor Martens, evenals het ontslag van Pol de Mont en dat van tal van Vlaamse partijsekreтарissen hebben de Rexisten in Vlaanderen antipatiek gemaakt. Hun ineenstorting in de Vlaamse provincies is totaal. Een aanzienlijk deel van de vroegere rexistische Vlamingen is naar de Vlaams-nationalisten overgelopen, (...) » ⁽⁸⁵⁾.

In 1936 verwachtte het Duitse gezantschap nog het begin van een nieuw politiek tijdperk in België onder de leiding van de Rexisten en stelde het ook op vele programmapunten een zekere verwantschap tussen Rex en het nationaal-socialisme vast. Midden 1937, op het ogenblik van Degrelles verkiezingsnederlaag, wijzigden de Duitsers echter hun oordeel. De euforie van de beginperiode is voorbij, de toekomst ziet er somber uit, de katastrofe lijkt onafwendbaar. Bij Degrelle, de eens zo hooggeprezen leidersfiguur, ontdekt men thans gebreken en fouten. De vijandige houding van de Rexisten tegenover Duitsland wordt bekritiseerd. Kortom, Rex is na 1937 en vooral na april 1939 voor Duitsland geen politiek partner met toekomst meer. Deze beoordeling van de politieke mogelijkheden van Degrelle en zijn aanhangers bepaalden vermoedelijk ook de grotere gereserveerdheid die men na 1937 van Duitse zijde jegens Rex betoonde.

In Brussel had de Kamer van Volksvertegenwoordigers reeds op 16 juni 1939 een wetsontwerp aangenomen dat buitenlandse propaganda in België verbood. Voor de Duitse ambassadeur was die wet vooral tegen het Derde Rijk gericht : « Men weet nog niet welke de praktische gevolgen van die wet zullen zijn. Ze is ongetwijfeld in de eerste plaats tegen Duitsland gericht en zal vooral onze propaganda in Vlaanderen en in Eupen-Malmédy treffen. Het is daarom raadzaam voortaan zeer voorzichtig te zijn inzake propaganda-activiteiten » ⁽⁸⁶⁾. Nu Duitsland zijn direkte propaganda in België moest beperken, groeide zijn belangstelling voor een gecamoufleerde, onrechtstreekse

(83) Dt. Amb. Brussel aan AA, 5 april 1939 (PAB, *id.*).

(84) Als vorige noot.

(85) Als noot 83.

(86) Dt. Amb. Brussel aan AA, 18 juli 1939 (PAB, *Presse-Abt., Belgien 1, Bd. 3*).

beïnvloeding van de Belgische publieke opinie. Toen op 1 september 1939 de Tweede Wereldoorlog uitbrak, keerde de publieke opinie zich volledig tegen Duitsland. De ambassadeur meldde het AA : « Men mag gerust zeggen dat meer dan 90 procent van de Belgische bevolking onbegrijpend, onvriendelijk of zelfs vijandig tegenover Duitsland staat »⁽⁸⁷⁾. Vervolgens kloeg hij, dat het moeilijk, zoniet haast onmogelijk zou zijn die stemming om te buigen : « Duitse reactie bijzonder moeilijk omdat bevolking ons wantrouwt en geenszins bereid is Duitse propaganda te aanvaarden »⁽⁸⁸⁾. Het doel van de Duitse propaganda in België was toen : « De propaganda naar België toe moet de krachten steunen die voor het behoud van de neutraliteit ijveren en zij die ertegen gekant zijn afzwakken »⁽⁸⁹⁾.

In het kader van een dergelijke propaganda stelden de Duitsers opnieuw belang in Rex. Zo kreeg het voorstel van Degrelle een niet-partijgebonden onafhankelijke krant uit te geven de steun van de Duitse ambassadeur te Brussel, hoewel deze laatste Duitsland niet zover wilde engageren als Degrelle het wenste (Dokument XXIX). Het is niet bekend of het Duitse ministerie van buitenlandse zaken in deze kwestie stelling heeft gekozen⁽⁹⁰⁾.

De Duitse ambassade koesterde destijds ook het plan de Belgische kranten door het plaatsen van aankondigingen te engageren : « Er werd herhaaldelijk op gewezen dat in België de mogelijkheid bestaat via advertenties invloed op belangrijke kranten uit te oefenen. Die aktie vergt relatief weinig deviezen en zal in ieder geval rendabel zijn »⁽⁹¹⁾. Omstreeks midden april 1940 legde ze het AA een lijst van 5 kranten voor, waaronder *Le Pays Réel*, die volgens de ambassade op die manier moesten gesteund worden (Dokument XXX). Een schriftelijk antwoord van het AA hebben wij niet gevonden.

Tijdens de dertiger jaren onderhield het Derde Rijk goede relaties met Rex. Hun intensiteit hing meestal af van het belang dat men de Rexisten als mogelijke pro-Duitse propagandisten in België toemat. Van Duitse zijde werd er op een diskrete en verdoken manier materiële en financiële hulp aan de Rexisten verleend. Wanneer de Rexisten op politiek vlak minder gingen betekenen, daalde ook de Duitse interesse voor Degrelle en zijn aanhangers. Na het uitbreken van de oorlog in 1939 werden de bakens nog maar eens verzet. Het Derde Rijk wilde nu in België alle krachten mobilizeren, waarop het een zekere invloed zou kunnen uitoefenen, om in België de standpunten te verspreiden waaraan Duitsland toen belang hechtte :

(87) Telegram Dt. Amb. Brussel aan AA, 7 september 1939 (PAB, *Büro Staatssekretär, Belgien* 5/1).

(88) Als vorige noot.

(89) Telegram Dt. Amb. Brussel aan AA, 1 september 1939 (PAB, *id.*).

(90) Jean-Michel ETIENNE, *op. cit.*, p. 183.

(91) Dt. Amb. Brussel aan AA, 1 februari 1940 (PAB, *Dt. Ges. Brüssel*, 89/5).

« 1. België heeft er geen enkel belang bij in de oorlog te treden, maar wel veel te verliezen.

2. In zo'n geval zou België opnieuw een slagveld worden. Door de grotere doeltreffendheid van de moderne wapens zou het nog meer te lijden hebben dan tijdens de wereldoorlog.

3. Het ontwakende Vlaanderen zal geen bloed voor de Franse belangen laten vloeien. Intrede in de oorlog zou dan ook het uiteenspatten en het einde van de Belgische staat betekenen »⁽⁹²⁾.

De Duitse ambassade konstante deelde ook het plan de Belgische staat te ontwakend Vlaanderen zal geen bloed voor de Franse belangen laten vloeien. Intrede in de oorlog zou dan ook het uiteenspatten en het einde van de Belgische staat betekenen »⁽⁹²⁾.

De Duitse ambassade konstante deelde ook het plan de Belgische staat te ontwakend Vlaanderen zal geen bloed voor de Franse belangen laten vloeien. Intrede in de oorlog zou dan ook het uiteenspatten en het einde van de Belgische staat betekenen »⁽⁹²⁾.

De Duitse ambassade konstante deelde ook het plan de Belgische staat te ontwakend Vlaanderen zal geen bloed voor de Franse belangen laten vloeien. Intrede in de oorlog zou dan ook het uiteenspatten en het einde van de Belgische staat betekenen »⁽⁹²⁾.

(92) Telegram Dr. Amb. Brussel aan AA, 7 september 1939 (PAB, B&O, 2e afdeling).

(93) Als volgt: not.

(94) Telegram Dr. Amb. Brussel aan AA, 1 september 1939 (PAB, B&O, 2e afdeling).

(95) Jean-Michel ETIENNE, op. cit. p. 123.

(96) Dr. Amb. Brussel aan AA, 1 september 1939 (PAB, B&O, 2e afdeling).

(97) Als noot 89.

BIJLAGEN

DOKUMENT I

Deutsche Gesandtschaft
Brüssel

Brüssel, den 25. April 1933.

Lieber Herr VON STUMM,

Wir sind hier mit dem Verleger der bekannten Edition REX in Loewen, Herrn Léon DEGRELLE und mit seinen beiden Hauptmitarbeitern Dr. phil. Jean DENIS und Guido EECKELS in Verbindung gekommen. Die Edition REX geben verschiedene Wochenschriften heraus, von denen die bekannteste und gelesenste die Wochenschrift « Soirées » ist. Weiter erscheinen in den Verlag die politische Wochenschrift « Vlan », eine literarische Wochenschrift « Rex » und eine volkstümliche Wochenschrift « Foyer ». Mitarbeiter sind u. a. André MAUROIS, Roland DORGELES, François MAURIAC, Paul MORAND, Henri BORDEAUX, G. LE-NOTRE, Paul BOURGET usw. Dr. Denis und Herr Eeckels wollen nun die beiden nächsten Nummern der « Soirées » zu Deutschland-Nummern ausgestalten und haben von uns schon eine grosse Menge von Material erhalten. Sie wollen die Nummern aber auch lebendiger gestalten durch ihre persönlichen Eindrücke in Deutschland, die sie bei einer in der Zeit vom 29. April bis 3. Mai geplanten Reise nach Berlin zu sammeln hoffen. Ihr Wunsch geht dahin, möglichst viel in Berlin an Eindrücken von dem neuen Deutschland zu sammeln und vor allem auch dem Festakt auf dem Tempelhofer Feld am Abend des 1. Mai beizuwohnen. Schliesslich liegt ihnen daran, Fotografien für die auch mit Illustrationen ausgestaltete Wochenschrift « Soirées » zu erhalten.

Ich möchte Sie nun bitten, sich doch der Sache freundlichst anzunehmen und — wenn es nicht zu unbescheiden ist — erstens für die drei Herren, Verleger Léon DEGRELLE, Chefredakteur Dr. Jean DENIS und Herrn Guido EECKELS, Plätze für die Feier am 1. Mai zu besorgen und, falls es möglich sein sollte, sie auch am Sonntag oder Montag durch irgendeine geeignete Persönlichkeit etwas pilotieren zu lassen. Schliesslich wäre ich dankbar, wenn Sie selber noch den Herren geeignet erscheinendes Material, die Ihnen spätestens am Dienstag früh einen Besuch machen werden, bereitstellen könnten und vielleicht auch für die Ueberlassung von Fotografien sorgen würden.

Ich möchte annehmen, dass die gute Behandlung der drei Leute, von denen ich Denis und Eeckels kenne und für sehr aufgeschlossene und freundlich eingestellt halte, ihre Früchte tragen wird. Natürlich werden die betreffenden Nummern auch zu Polemiken Anlass geben. Aber die Zeit ist vielleicht gekommen, um mit einem solchen Experiment den Versuch anzustellen, ob in die öffentliche Meinung in Belgien eine Bresche zu schlagen ist oder nicht.

Ich wäre Ihnen dankbar, wenn Sie mir freundlichst möglichst umgehend eine Nachricht zukommen liessen, ob und in welcher Weise für die genannten Herren in Berlin etwas zu machen sein wird.

Das Interview des Abts von Grüssau ist auch ohne unsere Mitwirkung in der « Libre Belgique » erschienen. Ich habe es Ihnen durch Podewils zugehen lassen.

Leider ist ja hier alles noch derartig verhärtet, dass es verschiedener Wiederholungen bedürfen wird, ehe eine Wirkung zu verspüren sein wird. Immerhin war es, glaube ich, ein sehr gut gelungener und geschickter Versuch, von katholischer Seite Aufklärung über das heutige Deutschland zu verbreiten.

Mit freundlichen Grüßen bin ich
Ihr sehr ergebener

Bräuer.

DOKUMENT II

Ref. : G.R. Braun v. Stumm.
— Presseabteilung —

Berlin, den 3. Mai 1933.

Lieber Herr Bräuer !

Die 3 von Ihnen empfohlenen Herren des Verlages REX habe ich ausgiebig empfangen und ich hoffe, bei ihnen im allgemeinen einige grundlegende Missverständnisse über die Verhältnisse in Deutschland ausgeräumt zu haben. Dr. Duisberg, der Vertreter der « Libre Belgique » hat sich sonst der Herren angenommen, und er hat den Eindruck, dass sie im grossen und ganzen mit günstigen Eindrücken Deutschland verlassen haben. Wenn sonstige belgische Persönlichkeiten guten Willens die Absicht haben, sich ein Bild über Deutschland zu machen, so werden wir ihnen hier stets gern Gelegenheit dazu geben und sie freundlich aufnehmen.

Mit besten Grüßen stets
Ihr sehr ergebener
gez. : Ref.

Herrn Gesandtschaftsrat
Dr. Bräuer,

Brüssel,
Deutsche Gesandtschaft.

DOKUMENT III

Ref. : Leg. Rat Braun v. Stumm.

Aufzeichnung

Der hiesige Korrespondent belgischer Zeitungen, Dr. Duesberg (Reichsdeutscher) hatte sich gegen Abschluss der Wahlkampagne nach Brüssel begeben, um die innere politische Entwicklung Belgiens zu verfolgen und mit Léon Degrelle, dem Führer der Rex-Partei, Fühlung zu nehmen.

Mit Degrelle ist Duesberg dadurch näher bekannt geworden, dass er ihn vor zwei Jahren während eines Informationsaufenthaltes in Berlin begleitete und ihm über die Propagandamethoden der Nationalsozialistischen Partei Aufschlüsse gab, was Degrelle noch heute dankbar anerkennt und zu einer gewissen Offenherzigkeit Duesberg gegenüber geführt hat.

Nach den Eindrücken Duesberg sind die Erfolge Degrelles, dessen geistige Gaben keineswegs übertrieben sind, in erster Linie seiner unverwundlichen Vitalität und seinem Opportunismus — um nicht zu sagen Skrupellosigkeit — zuzuschreiben. Der Kampf, den Degrelle führt, ist keineswegs auf einem speziellen und wohl-durchdachten Programm aufgebaut; er richtet sich vielmehr nach den Schwächen seiner Gegner, und diese sind alle übrigen Parteien in Belgien. Um « ins Geschäft » zu kommen, waren die Korruptionsskandale der Katholischen Union ein ausgezeichneter Ausgangspunkt. Das Reinigungsprogramm, das Degrelle in dieser Hinsicht aufstellte, war die beste Plattform für sein Debut. Da die Ambitionen Degrelles keineswegs damit, die Wähler der Katholischen Union zu gewinnen, erschöpft sein können, musste er die Methoden, die den marxistisch eingestellten Arbeitermassen gegenüber zur Anwendung zu bringen sind, den Umständen entsprechend anpassen. An sich ursprünglich gegen den Streik eingestellt, zögerte Degrelle nicht, in dem Augenblick sich für die Streikenden einzusetzen, wo er sah, dass die arbeitenden Massen sich in ihrer erdrückenden Mehrzahl für den Streik aussprachen. Jedes Mittel ist ihm recht, um seine Bewegung zu verstärken, und aus diesem Grunde ist es eine fast offene Frage, wie er sich stellen wird, wenn er einmal in eine mehr oder weniger ausschlaggebende Stellung gelangen sollte.

Dabei hat es Degrelle nicht eilig, an die Macht zu kommen. Er rechnet selbst mit einer längeren Dauer seines Kampfes um die Zermürbung des gegenwärtig herrschenden Parteiensystems, dessen Rettung nach seiner Auffassung höchstens durch eine Besserung der wirtschaftlichen Verhältnisse erfolgen könnte. Da indes hierfür keine grossen Aussichten bestehen, rechnet Degrelle mit einer wachsenden Radikalisierung der Massen, mit einer Stärkung der kommunistischen Bewegung auf der einen Seite und mit einer Flucht aller Gegner des roten Extremismus in sein eigenes Lager, zumal andere selbstbewusste Führer in Belgien kaum vorhanden seien.

Dass seine Gegnerschaft gegen die sogenannte « Volksfront » Degrelle in einen gewissen Gegensatz zu Frankreich bringt, kommt seiner Einstellung Deutschland gegenüber zugute. Degrelle erscheint heute Deutschland gegenüber völlig unvoreingenommen. Er bezeichnet es als sein politisches Ziel, mit Deutschland Frankreich und England zusammen auf der Basis gleicher Beziehungen zu einer « Entente » zu gelangen. Dabei zeigt er auch Verständnis für die Bedürfnisse Deutschlands auf dem Gebiet der Kolonien, und er bezeichnet es als geradezu im Interesse Belgiens liegend, wenn Deutschland auch auf dem kolonialen Gebiet zum Nachbarn Belgiens werden würde, da es immer gut sei, mehrere Nachbarn zu haben.

In der Frage Eupen-Malmedy bekannte sich Degrelle auch Herrn Duesberg gegenüber zu seinen kürzlich in einem Interview gegebenen Erklärungen: Entweder müsse es gelingen, die Bewohner von Eupen-Malmedy innerhalb Belgiens als gleichberechtigte Bürger zu behandeln, oder aber die Frage der Rückgabe des Gebiets an Deutschland müsse erwogen werden. Für diesen Fall stellt sich Degrelle eine Regelung in der Weise vor, dass im Gebiet eine Abstimmung veranstaltet und je eine Persönlichkeit aus beiden Lagern die Möglichkeit haben sollte, die Belange und Wünsche ihrer Länder zu vertreten. Dagegen dürfe sonst keinerlei hinterlistige Propaganda getrieben werden, damit die Abstimmung in voller Loyalität vonstatten gehen könne und die gewünschte Entspannung nicht in ihr Gegenteil verwandelt werde. Er (Degrelle) habe übrigens bei einer kürzlichen Audienz dies auch dem König vorgetragen, der, wie er behauptete, sich mit diesen Gedankengängen einverstanden erklärt habe.

Als besonderes Kuriosum hat Degrelle Herrn Duesberg gegenüber einen Besuch erwähnt, den ihm Otto von Habsburg vor kurzem in der Provinz gemacht habe. Dieser habe sich, mit dem Rex-Zeichen versehen, bei ihm anmelden lassen und habe ihm seine besondere Sympathie für die Rex-Bewegung zum Ausdruck gebracht, die er als gleichgerichtet mit den Bestrebungen bezeichnet habe, die er in Österreich verfolge. Otto habe ihn um seine moralische Unterstützung gebeten und ihm gegenüber wiederholt betont, in Österreich müsse bald etwas geschehen, es sei hohe Zeit dafür. Degrelle habe sich indes über die Art des Auftretens Ottos lustig gemacht und ihn als eine im Grunde schwächliche Persönlichkeit bezeichnet.

Degrelle hat Herrn Duesberg gebeten, ihm die Möglichkeit zu verschaffen, einen Vortrag in Skandinavien — wohin Duesberg Beziehungen hat — sowie auch in Deutschland zu halten. Letzteres hält Duesberg, ungeachtet mancher Bedenken,

die vielleicht bestehen könnten, insofern für nicht unzweckmässig, als auf diese Weise Degrelle genötigt werden könnte, die im deutschen Sinne liegenden Äusserungen, die er ihm gegenüber gemacht habe, zu wiederholen. Bei der opportunistischen Einstellung Degrelles erschiene ihm dies jedenfalls sehr wünschenswert. Herr Duesberg bezeichnete den Weg vielleicht als gangbar, dass Degrelle etwa im Herbst zunächst seine Vorträge in Kopenhagen und Stockholm halten würde und dann auf der Rückreise in Deutschland — vielleicht in einer rheinischen Stadt — reden könnte. Auf diese Weise würde eine Berührung mit massgebenden amtlichen deutschen Stellen in der Tat vermieden werden.

Berlin, den 3. Juli 1936.

DOKUMENT IV

Ref.: L.R. Braun v. Stumm.

Aufzeichnung

Der Abgeordnete der Rex-Partei im belgischen Parlament, Gustav Wyns, hat am 12. d. Mts. in der Presseabteilung des Auswärtigen Amts vorgesprochen.

Zunächst brachte er seinen Wunsch zum Ausdruck, ihm bei Beschaffung deutscher Rotationsmaschinen behilflich zu sein, die seine Partei in Belgien zur Bekämpfung des marxistischen « Peuple » benötige. Da letztgenannte Zeitung zwangsweise von allen Arbeitern gelesen werden müsse und somit naturgemäss zugunsten ihrer Tendenz eine starke Wirkung ausübe, habe die Partei beschlossen, in einer Millionenaufgabe ein Sonntagsblatt herauszubringen, das gratis unter die Arbeiterschaft verteilt werde. Die Dinge in Belgien ständen, unter der Rückwirkung der spanischen und französischen Verhältnisse, derart auf des Messers Schneide, dass sich die der Rex-Partei angeschlossenen Industriellen zu diesem Opfer entschlossen hätten.

Herr Wyns brachte dann seinen Wunsch zum Ausdruck, wenigstens für einige Minuten mit Dr. Goebbels zusammen zu kommen, um auf diese Weise seinen ersten Kontakt herzustellen. Später hoffe er, dass es gelingen möge, eine geheime Zusammenkunft des Führers der Rexbewegung, Degrelle, zustandezubringen, wie sie vor einer Reihe von Monaten in gleicher Weise mit Mussolini habe durchgeführt werden können, ohne dass irgendetwas an die Öffentlichkeit gelangt sei.

In diesem Zusammenhang kam Herr Wyns, der sich als der aussenpolitische Exponent der Rex-Partei bezeichnete, unvermittelt auf das Problem *Eupen-Malmedy* zu sprechen und erklärte, dass im Falle einer solchen Zusammenkunft Herr Degrelle gewiss dem Führer den Standpunkt der Rex-Partei zum Ausdruck bringen werde, dass die Frage Eupen-Malmedy, die noch ein störendes Moment in den deutsch-belgischen Beziehungen geblieben sei, durch eine Volksabstimmung gelöst werden müsse. Der Vorschlag der Rex-Partei gehe dahin, ohne eine verhetzende Propaganda, gegebenenfalls unter Beschränkung auf je eine Rede von belgischer und von deutscher Seite, die Abstimmung schlagartig durchzuführen; denn wenn die Abstimmung tatsächlich eine endgültige Bereinigungs- und Versöhnungsaktion zwischen Deutschland und Belgien darstellen solle, so sei es klar, dass von einer gegenseitigen Hetze, die doch auch ihre Nachwirkungen haben würde, abgesehen werden müsse. Er sei der Auffassung, dass auf diese Weise das deutschsprachige Gebiet wieder an Deutschland zurückkommen werde, während sich, nach seinen eigenen Eindrücken, das wallonische Gebiet um Malmedy für Belgien entscheiden dürfte. Jedenfalls aber werde man auch diesem Gebiet das Abstimmungsrecht nicht verweigern. Über die Abstimmungsmodalitäten, so meinte Herr Wyns, würde man sich wohl in 5 Minuten einigen können; beispielsweise ob man eine gemeindeweise oder eine Abstimmung, in grössere Bezirke zusammengefasst, durchführen würde. Selbstverständlich werde die Rex-Partei bei den Abstimmungsvorbereitungen den belgischen Standpunkt vertreten müssen, schon um sich nicht dem Vorwurf aussetzen, nationalen belgischen Boden preiszugeben.

An der deutsch-österreichischen Frage, so erklärte Herr Wyns, sei die Rex-Partei völlig desinteressiert, möge sich das Verhältnis zwischen Deutschland und Österreich gestalten wie es wolle. Belgien dürfe nicht daran denken, wegen einer österreichischen Unabhängigkeit irgendwie gegen Deutschland einzugreifen. Auch in diesem Falle müsse das Selbstbestimmungsrecht gewahrt werden, auch wenn es sich zu Gunsten Deutschlands auswirke.

Herr Wyns kam dann noch auf die *Kolonialfrage* zu sprechen und erklärte, dass die Rex-Partei der Auffassung sei, dass man Deutschland auch auf diesem Gebiete entgegenkommen müsse. Er setze voraus, dass man deutscherseits nicht die Absicht habe, Belgien die Kongo-Kolonie streitig zu machen. Andererseits habe er nicht den Eindruck, dass man gegenwärtig auf englischer Seite in der Praxis Deutschland ein besonderes Entgegenkommen zeigen wolle; ebenso stände es mit Portugal, das ja faktisch wohl in erster Linie in Frage komme, wenn es sich um die Abtretung von Kolonialgebieten handle. Er selbst stehe auf dem Standpunkt, dass es das Beste wäre, die ganzen afrikanischen Gebiete auf irgendeine Weise zusammengefasst der wirtschaftlichen Expansion der europäischen Staaten zur Verfügung zu stellen, und in diesem Falle wolle Belgien mit seinem afrikanischen Kolonialbesitz nicht beiseite stehen. Denn je länger je mehr müsse sich die Einsicht durchsetzen, dass gegenüber der gelben Gefahr im Osten eine europäische Solidarität in Afrika mehr denn je von Nöten sei.

Berlin, den 13. August 1936.

DOKUMENT V

Auswärtiges Amt

P. Geh. 467

Berlin, den 1. September 1936.

Unter Bezugnahme auf das an Herrn Legationsrat Braun v. Stumm gerichtete Schreiben vom 21. August d.J. wird anbei Abschrift eines Schreibens vom 17. August d.J. nebst Anlagen an die Herrn Direktor Max Winkler, Berlin NW. 87, Brückenallee 3, nahestehende Vera Verlagsanstalt, GmbH. auf deren Anfrage bei der Aachener Zeitungsverlags GmbH. (Volksfreund in Aachen) bezüglich einer 64 seitigen Rotationsmaschine für Brüssel ergebenst übersandt.

Zu dem Angebot bemerkt Herr Dr. Winkler ergänzend, dass er inzwischen den Besuch des Herrn Brimberg, der in Berlin wohnt hatte, welcher ihm erklärte, dass der zu 1.) genannten Maschine noch ein zweites Exemplar vorhanden sei aus dem Baujahr 1925/26, im übrigen genau die gleiche Maschine wie die zu 1.) beschriebene.

Beide Maschinen dürften mit Stereotypie usw. komplett zusammen etwa 70 000 RM ab Aachen kosten, wobei die Demontage zu Lasten des Käufers, die Verpackung zu Lasten des Verkäufers gehen würde.

Es wird anheimgestellt, den Interessenten zu veranlassen, die Maschinen in Aachen unter Bezugnahme auf die Vera Verlagsanstalt GmbH. zu besichtigen und wegen des Preises und der Zahlungsbedingungen selbst die erforderlichen Vereinbarungen zu treffen. Setzmaschinen sind zurzeit in den Herrn Dr. Winkler nahestehenden Betrieben nicht greifbar.

Die Antwort des Herrn Wyns an die Antikomintern ist weitergeleitet worden.

Entsprechend dem dortigen Wunsche sind die im vorgenannten Schreiben erwähnten Herren befürwortet dem Reichsministerium für Volksaufklärung und Propaganda als für den Parteitag einzuladende Persönlichkeiten in Vorschlag gebracht worden. Eine Nachricht, dass diese Herren eingeladen werden, liegt bis heute noch nicht vor.

Im Auftrag

Moef.

DOKUMENT VI

Deutsche Gesandtschaft

Brüssel

A 766a.

Brüssel, den 25. August 1936.

Lieber Rintelen!

Darf ich um Ihre freundliche Unterstützung in folgender Angelegenheit bitten:

Mit Bericht vom 29. Juli — A304 — haben wir von hier eine Bitte des als Vertreter der Rex-Partei dem belgischen Oberhaus angehörenden Senators Grafen Xavier de Hemricourt de Grunne, eines Bruders des Oberhofmarschalls der Königin Elisabeth von Belgien, dem Amt vorgelegt. Die Bitte geht dahin, Graf de Grunne die Möglichkeit zu geben, deutsche Erziehungsanstalten zu sehen und sich einen Eindruck darüber zu verschaffen, wie im Zusammenwirken von Schule und Parteistellen die deutsche Jugend sportlich und charakterlich geschult und ausgebildet wird. Graf de Grunne hat gebeten, um von zuständiger deutscher Stelle ein Programm für seine Besichtigung vorzuschlagen.

Als Antwort auf unseren Bericht erhalten wir nun mit Erlass vom 17. August — Nr. Kult S 4384 — ein allgemein gehaltenes Einführungsschreiben für Graf de Grunne zur Besichtigung von höheren Schulen, der Reichsakademie für Leibesübungen sowie der Hochschulinstitute für Leibesübungen an Universitäten. Mit diesem Schreiben allein kann Graf de Grunne natürlich nicht viel anfangen, denn er kann ja doch nicht aufs Geratewohl in irgendwelche Schulen hineinlaufen. Es wird schon nötig sein, dass er von sachverständiger deutscher Seite beraten wird und es wäre auch erwünscht, dass man sich sonst in Berlin etwas um ihn kümmert.

Ich wäre Ihnen sehr dankbar, wenn Sie sich der Sache evtl. im Zusammenwirken mit unserer Kulturabteilung annehmen könnte. Ich habe Graf de Grunne ein kurzes Einführungsschreiben an Sie gegeben und ihn gebeten, sich mit Ihnen nach seiner Ankunft in Berlin in Verbindung zu setzen. Es wird genügen, wenn Sie so freundlich wären, den Grafen de Grunne eventuell im Zusammenwirken mit unserer Kulturabteilung im Reichskultusministerium und wenn möglich vielleicht auch noch bei irgendwelchen Partei- oder Sportbehörden einzuführen und weiter zu empfehlen. Er wird dann wohl seinen Weg allein weiter finden. Sollte irgendeine Stelle an Graf de Grunne unter anderen Gesichtspunkten Interesse haben, so könnte er ja auch mit solchen Persönlichkeiten zusammengebracht werden.

Bemerken möchte ich noch, dass ich Graf de Grunne noch ein Einführungsschreiben an Herrn Dr. Holthöfer zur Verfügung gestellt habe.

Indem ich Ihnen für Ihre Bemühungen im voraus bestens danke, bin ich mit freundlichen Grüßen und Heil Hitler!

stets Ihr

Bräuer.

DOKUMENT VII

Durchdruck als Konzept

Deutsche Gesandtschaft

Brüssel, den 6. September 1936.

Sehr verehrter Herr Minister!

Für Ihren Besuch in Berlin muss ich Ihnen heute eine mir wichtig und dringend erscheinende Sache unterbreiten.

Léon Degrelle, der vor einigen Wochen auf Einladung bei Mussolini gewesen ist und ungebeten dessen finanzielle und moralische Unterstützung mit nach Hause gebracht hat, sucht, angeblich auf Anraten von Mussolini und Ciano, in diskretester Form in Fühlung mit den führenden deutschen Männern zu gelangen. Ciano hat ihm vor einem Besuch bei dem Führer zu einer Fühlungnahme mit Reichsminister Dr. Goebbels geraten, den er von sich aus über die italienische Haltung der Rex-Bewegung gegenüber zu verständigen versprochen hat. Die Anregung zu einem Zusammentreffen zwischen Dr. Goebbels und Degrelle wird dem ersten dieser Tage zugehen. Degrelle ist aber der Ansicht, dass sein Besuch auch durch eine vertrauliche Stellungnahme der amtlichen deutschen Vertretung vorbereitet und befürwortet werden sollte und hat sich mit einer entsprechenden Bitte an mich gewandt.

Ich möchte dies nun angesichts Ihres Aufenthalts in Berlin und Ihrer bevorstehenden Rückkehr auf Ihren Posten nicht von mir aus tun, sondern einen entsprechenden Schritt Ihnen überlassen. Meine Stellungnahme würde mit gewissen Kautelen positiv sein und sich auf folgende Erwägungen stützen.

Der Zerfall der alten politischen Parteien in Belgien schreitet fort mit Ausnahme der Sozialisten, die sich radikalisieren und trotz ihrer Beteiligung am Kabinett an der Errichtung der Volksfront arbeiten. Die einzigen Faktoren auf der Rechten, die der sich hieraus für Belgien — und mittelbar auch für seine Nachbarn — ergebenden Gefahr steuern können, sind eigentlich nur noch Rex und die nationalen Flamen. Die Entwicklung der letzten Wochen hat diese Tatsache in Belgien weitgehend zur Anerkennung gebracht. Spanien und die Entwicklung in Frankreich haben das ihre hierzu beigetragen. Dabei ist eine Abkehr von Frankreich zu verzeichnen, die nach meiner Kenntnis der Dinge in der Nachkriegsgeschichte Belgiens beispiellos ist. Frankreich wird fast allgemein als dem roten Ansturm gegenüber machtlos und mehr oder weniger verloren angesehen; es werde nur mit ausländischer Hilfe gerettet werden können. Es ist demnach verständlich, wenn die Augen weiter Kreise in Belgien sich nach Deutschland wenden, um gegenüber den Gefahren der Bolschewisierung Schutz zu suchen. Degrelle, der sich auf Grund des ungeheuren Zulaufs, den er hat, als der kommende Retter des Landes ansieht, ist in ganz besonderem Masse dieser Ansicht und sucht deshalb — auf italienischen Rat schon heute — Verbindung, eventuell Rat und Hilfe in Deutschland.

Was seine Aussichten in Belgien anlangt, ist folgendes richtig: Degrelle ist verschiedentlich vom König empfangen worden und besitzt die Unterstützung einer einflussreichen Mehrheit des Hofes; er hat die militärisch schlagkräftige und politisch zuverlässige Gendarmerie ganz auf seiner Seite und hat auch einen grossen Teil der Armee durchdrungen; im Lande hat er vor allem bei dem Mittelstand und den christlichen Arbeitern grossen Zulauf und wird seit einiger Zeit von der Industrie unterstützt. Mit den nationalen Flamen hat er ein Abkommen getroffen, das ihm auf der Basis der Monarchie, des autoritären Regimes und weitgehender Verwaltungstrennung in den beiden Landesteilen deren Unterstützung sichert.

Für Degrelle ungünstig sind auf der einen Seite die Stärke und Geschlossenheit der sozialistischen Partei und die Verwurzelung weiter Kreise des Bürgertums in demokratischen und parlamentarischen Gedankengängen und die sich daraus ergebende Abneigung gegen diktatoriale oder autoritäre Experimente. Ob es dem Bürgertum gelingen wird, die Demokratie in Belgien zu retten oder ob es mit

seiner Haltung nicht den Linksparteien in die Hände arbeitet, kann dabei dahingestellt bleiben, jedenfalls arbeiten beide Momente gegen Degrelle.

Bei dieser Lage ist unsere Haltung m. E. gegeben. Sie muss von dem bestehenden Zustand ausgehen und darf die Tatsache nicht übersehen, dass die Regierung Van Zeeland die Vertretung Belgiens ist. Dadurch werden alle nach Verschwörung und Einmischung in die innerbelgischen Verhältnisse aussehenden Pläne ausgeschaltet. Andererseits kann uns nicht verwehrt werden, die Kräfte genau zu studieren, die für die Aufrechterhaltung der Ordnung im Falle des Vordringens anarcho-kommunistischer Ideen in einem wichtigen Nachbarlande wirksam sind und die, nach vielen Anzeichen zu urteilen, zur Führung des Landes in vielleicht naher Zukunft berufen sein könnten. Dabei darf auch der Umstand nicht übersehen werden, dass diese neuen Kräfte uns gedanklich und politisch näher stehen würden als die bisherigen belgischen Regierungen, was z.B. in der Frage Eupen-Malmedy und in Fragen der grossen Politik (Kolonialfrage) wichtig werden kann.

Ich würde unter diesen Umständen sehr befürworten, dass Degrelle die Möglichkeit einer mit allen Vorsichtsmassregeln zu umgebenden Fühlungnahme mit Dr. Goebbels und eventuell mit dem Führer gegeben wird unter völliger Wahrung unserer Loyalität gegenüber der heutigen belgischen Regierung. Mein Brief soll Ihnen die Bitte vortragen dies in Berlin anzuregen und soll Ihnen weiter die Unterrichtung des Amtes als Unterlage für dessen eventuelle Stellungnahme ermöglichen.

Schluss m.p. gez. Bräuer.

Herrn Gesandten Freiherrn von Richthofen
Auswärtiges Amt, Berlin.

DOKUMENT VIII

Aufzeichnung

1.) In Verfolg des Besuches in Berlin am 26. und 27. September sind dem Besucher durch Vermittlung seines Gastgebers 250.000 RM zur Verfügung gestellt worden. Dem Besucher wird überlassen, die Summe in einer ihm als nützlich und angebracht erscheinenden Weise zu verwenden. Eine unmittelbare Transferierung kommt nicht in Frage. Wahrscheinlich wird die Summe zum Ankauf von Druckpapier in Deutschland verwandt werden, wobei dafür Vorsorge getroffen werden muss, dass hierdurch nicht Devisen dadurch verbraucht werden, dass durch den Export von Papier ein Anspruch auf Abnahme belgischer Waren durch Deutschland entsteht. Zur Regelung dieser Frage wird sich Herr Gustave Wvns etwa Mitte Oktober nach Berlin begeben.

2.) Obwohl nach den auf diesseitige Anregung durch das Auswärtige Amt getroffenen Feststellungen der Eindruck bestand, dass der für die Zeit zwischen dem 1. und 3. oder nach dem 15. Oktober vorgesehene Besuch bei Reichsminister Dr. Göbbels durch den Besuch am 26. und 27. September ersetzt werden sollte, ist auf unmittelbare Anregung der Gauleitung in Köln am 9. Oktober ein Zusammentreffen mit Reichsminister Göbbels in Köln zustandegekommen. Das Ergebnis dieses Zusammentreffens ist bisher noch nicht bekannt.

3.) Vor der Kölner Zusammenkunft sind hier die anliegenden Betrachtungen über die Frage Rex und Eupen-Malmedy aus den abgetrennten Gebieten zur Kenntnis gebracht worden. Da diesen Bemerkungen eine gewisse Berechtigung nicht abzuspochen ist, sind sie den deutscherseits an der Zusammenkunft in Köln beteiligten Personen als Stimme aus den abgetrennten Gebieten vor dem Zusammentreffen zugeleitet worden.

Brüssel, den 10. Oktober 1936.

DOKUMENT IX

Brüssel, den 27. Oktober 1936.

A 436

Inhalt : Der Antwerpener « Matin »
über angebliche Zusammenkunft
Degrelle - Dr. Goebbels.

Geheim !

Mit Beziehung auf den Bericht vom
22. Oktober 1936 — A 420 —
— 1 Anlage, doppelt —

Der Antwerpener « Matin » und dessen Brüsseler Kopfblatt « Le Journal du Matin » sowie das Brüsseler « Midi Journal » veröffentlichen in ihrer Nummer vom 28. Oktober wörtlich übereinstimmend Mitteilungen, die angeblich von einem Sonder-Korrespondenten aus Berlin stammen sollen, wonach der Rexistenführer Léon Degrelle anlässlich seiner in der hiesigen Presse behandelten Reise nach Deutschland auch Herrn Reichsminister Dr. Goebbels gesehen habe. Dieser habe den Rexistenführer zu seinen Erfolgen beglückwünscht und ihm gute Ratschläge über die Behandlung der Massen und über die Unterdrückung jeder Opposition im Falle der Machtübernahme erteilt. Dr. Goebbels habe Degrelle den Rat gegeben, nicht von einer Diktatur sondern von einer Volksbewegung zu sprechen und auf der Hut zu sein vor den Linkskreisen in Belgien, die seiner Bewegung erbitterten Widerstand leisten würden. Man müsse im übrigen nicht davor zurückschrecken, im entscheidenden Moment politische Gegner unter dem Vorwand einer bolschewistischen Verschwörung zu verhaften und zu internieren. Degrelle habe demgegenüber erklärt, er habe die ganze Armee und einen grossen Teil der Gendarmerie auf seiner Seite. Auch das Problem Eupen-Malmedy sei bei dieser Gelegenheit berührt worden. Degrelle habe zu verstehen gegeben, dass eine der ersten Taten seiner Regierung eine Wiedergutmachung des Unrechts sein werde, das Deutschland in der Frage Eupen-Malmedy zugefügt worden sei.

Der angebliche Berliner Berichterstatte teilt weiter mit, dass in Berlin durch die politische Polizei eine Untersuchung über die bisher schon bekannt gewordenen Indiskretionen über die Reise des Herrn Degrelle angestellt werde.

In diesem Zusammenhang möchte ich nicht unterlassen zu erwähnen, dass nach einer Mitteilung aus bester Quelle Degrelle bei seinen Besprechungen mit den Führern der flämischen Nationalisten, die nachher zu dem bekannten Abkommen geführt haben, diesen im kleinen Kreis vertraulich erklärt hat, er habe den Führer gesehen, der ihn zu seinem Kampf ermutigt und lediglich ermahnt habe, die Tatsache der beiden verschiedenen Nationalitäten und Rassen in Belgien bei seinem Kampf nicht ausser Acht zu lassen. Er habe im übrigen ein Wochenende mit Herrn von Ribbentrop verbracht, der ihm gleichfalls eine Ermutigung habe zuteil werden lassen.

Der Artikel des Antwerpener « Matin » vom 28. Oktober ist in der Anlage (doppelt) beigelegt.

gez. Richthofen.

An
das Auswärtige Amt
Berlin.

DOKUMENT X

Durchdruck

Deutsche Gesandtschaft.

Brüssel, den 15. oktober 1936.

Geheim!

Brieftelegramm Nr. 64 vom 15. Oktober.

Mit Beziehung auf Brieftelegramm Nr. 63 vom

15. Oktober und auf die mit Brief an Rintelen

vom 10. Oktober vorgelegte Aufzeichnung.

Die erbitterte, mit allen Mitteln geführte Propaganda Rexbewegung und das 8. Oktober geschlossene Abkommen zwischen Rex und nationalen Flamen haben in belgischer Öffentlichkeit ungeheure Erregung und entsprechende Gegenpropaganda ausgelöst. Dabei wird, um Rex zu diskreditieren, immer mehr Argumente verwertet, dass Rex von uns materiell unterstützt werde. Hierbei werden Tatsachen behauptet, deren Vorbringung auf starke Kontrolle rexistischer Bewegung und Persönlichkeiten schliessen lässt. U. a. wird Besuch Degrelle's in Köln am 9. Oktober und Lieferung von Papier unter Umgehung der Bestimmungen deutsch-belgischen Zahlungsabkommens behauptet.

Da Wvyns 16. und 17. Oktober Berlin mit Reichsminister Goebbels verhandelt, halte ich für erforderlich, dass er und sonst in Frage kommende deutsche Stellen hierauf aufmerksam gemacht werden.

gez. Richtofen.

An

das Auswärtige Amt

Berlin.

DOKUMENT XI

Paris, den 13. November 1936.

Aufzeichnung

Wie ich zuverlässig erfahre, hat die Gattin van Zeelands kürzlich einer ihrer Pariser Freundinnen erzählt, man habe jetzt einwandfreie Beweise dafür in der Hand, dass nationalsozialistische Parteistellen die Rexisten-Bewegung organisierten und finanziell unterstützten. Der König soll sehr aufgebracht gewesen sein, als er die Einzelheiten erfuhr und sich unter Beziehung auf das für alle Mitglieder der N.S.D.A.P. bestehende Verbot einer politischen Betätigung im Ausland ungemein scharf geäußert haben.

J. Welczek.

DOKUMENT XII

Brüssel, den 13. November 1936.

Lieber Dieckhoff!

In der Anlage übersende ich Ihnen Abschrift einer Aufzeichnung, die mir Welzbeck soeben übermittelt. Ob und inwieweit die darin angegebenen Tatsachen richtig sind, lässt sich natürlich schwer sagen. Immerhin steht das eine fest, dass die Behauptung von Verbindungen, die Degrelle mit nationalsozialistischen Parteistellen angeknüpft hat, in der hiesigen Presse und Öffentlichkeit viel erörtert und im innerpolitischen Kampf gegen die Rex-Bewegung rücksichtslos ausgebeutet wird.

Meiner Ansicht nach ist unsererseits in der Angelegenheit nichts anderes zu veranlassen, als die interessierten Stellen (R.M. Dr. Goebbels, Büro Ribbentrop — Herrn Abetz —, vor allem aber auch Direktor Dr. Winkler) zu unterrichten und sie, worauf ich in meiner Berichterstattung immer hingewiesen habe, zur Zurückhaltung und Vorsicht zu ermahnen. Diese Mahnung wäre natürlich in erster Linie bei den hiesigen Partnern angebracht, da man es bei ihnen mit der Diskretion anscheinend nicht sehr ernst nimmt. Hierzu ist aber nicht immer Gelegenheit, da wir uns naturgemäss im jetzigen Stadium der Angelegenheit strengste Zurückhaltung auferlegen. Aber auch auf deutscher Seite kann eine Mahnung nichts schaden, zumal die Angelegenheit von reichlich viel Stellen und anscheinend auch ziemlich sorglos behandelt wird. Ich möchte Ihnen hierfür nur ein Beispiel anführen. Die Verbindung von R.M. Dr. Goebbels hierher geht über den Gauleiter in Köln und über den hiesigen Vertreter des Völkischen Beobachters einen Herrn René Bayer. Dieser ist wiederum in der hiesigen Kreisleitung Pressereferent und unterrichtet den Kreisleiter über alle einschlägigen auch geheimen Vorgänge. So ist es vor 8 Tagen passiert, dass der Kreisleiter in Gegenwart eines deutschen Besuchers, der allerdings seinerseits durchaus zuverlässig ist (es handelt sich um Oberarbeitsführer Müller-Brandenburg) ganz offen über die Einzelheiten einer Besprechung in Köln sich ausliess. Ausserdem reisen hier des öfteren Vertreter des Büro Ribbentrop herum, die gleichfalls in den Angelegenheit tätig sind oder zum mindesten Bescheid wissen. Vor einigen Wochen war Herr Abetz hier. Jetzt hält sich auf 8-10 Tagen zu « Informationszwecken über die politische Lage in Belgien » Graf Dürkheim hier auf. Sie sehen also, dass es auch auf deutscher Seite wohl nötig ist, meine oben angeregte Mahnung auszusprechen.

Staatssekretär Dr. Dieckhoff

Berlin.

DOKUMENT XIII

Brüssel, den 6. November 1936.

Sehr geehrter Herr Dr. Winckler!

Am 5. November war Herr W.[yns] (19) bei mir und erklärte, er sei darüber beunruhigt, dass er auf zwei an Sie gerichtete Briefe bisher ohne Antwort geblieben sei. Sein Unternehmen brauchte ziemlich dringend die ihm von Ihnen angeblich zugesagte Hilfe. Für jeden Fall möchte er klar sehen, ob und wann er auf die Erfüllung der ihm gemachten Zusagen rechnen könne.

Ich wäre Ihnen dankbar, wenn Sie W. freundlichst eine Antwort zukommen lassen würden. Für die Übermittlung dieser Antwort, die selbstverständlich mit dem Kurier erfolgen müsste, (Abgang des nächsten Kuriers Dienstag, den 10. November, nachmittags) halte ich mich ebenso wie für später notwendig werdende

Mitteilungen im Einverständnis mit dem Gesandten zur Verfügung. Dass die Beziehungen später natürlich auf ein völlig einwandfrei funktionierendes, von der amtlichen Vertretung losgelöstes Gleis zu schieben sind, bedarf ja keiner weiteren Erwähnung.

Mit verbindlichsten Grüßen und Empfehlungen bin ich

Ihr sehr ergebener
gez. Bräuer.

Herrn Bürgermeister Dr. Winckler

Berlin NW

Brücken-Allee 3

DOKUMENT XIV

DR. MAX WINKLER

DIREKTOR

BERLIN NW 87, den 10. November 1936.

BRUECKENALLEE 3

C 9 TIERGARTEN 3322

I/H.

Herrn

Geschäftsträger Gesandtschaftsrat

Dr. Bräuer,

Deutsche Gesandtschaft

in Brüssel.

Sehr geehrter Herr Bräuer !

Auf Ihr Schreiben vom 6. d. M., das ich gestern erhielt, teile ich Ihnen mit, dass ich sofort nach Erhalt der Bestellung des Herrn W. die Weitergabe des Auftrags an den Verband Deutscher Druckpapier-Fabriken veranlasst habe, der am 31. v. M. den Auftrag an die für die Zusendung der Rechnung genannte Adresse bestätigte und um Beantwortung verschiedener Fragen bezüglich Hülsen- und Papierrollen-Durchmesser bat. Dieser Brief soll, wie ich soeben höre, erst am 5. oder 6. d. M. in die Hände des Adressaten gelangt sein, nachdem inzwischen vom Druckpapierverband an die Beantwortung telegraphisch erinnert wurde. Wie mir der Verband mitteilte, geht heute die erste Sendung bereits ab, die weiteren Lieferungen folgen laufend.

Die erforderliche Devisengenehmigung habe ich für den Gegenwert von hfl. 50.000 beantragt ; die Angelegenheit ist in der Schwebe. Ueber den genannten Betrag hinaus wird voraussichtlich eine Genehmigung nicht zu erhalten sein.

Mit besten Grüßen
Ihr sehr ergebener
Winkler.

DOKUMENT XV

DR. MAX WINKLER
DIREKTOR

BERLIN NW 87, den 20. November 1936.
BRUECKENALLEE 3
C 9 TIERGARTEN 3322

Herrn
Geschäftsträger Gesandtschaftsrat Dr. Bräuer,
Deutsche Gesandtschaft
Brüssel.

Sehr geehrter Herr Bräuer !

Von Herrn Wyns erhielt ich weitere Bestellungen. Nachdem mit Auftragsnummer 19396 und 19397 49.861 kg und 100.351 kg versandt wurden, habe ich weitere 40.000 kg (Auftragsnummer 19445) zum Versand nach Antwerpen an die Firma « De Schelde » aufgegeben und auf das neuerliche Schreiben, nach welchem die Aufträge Nr. 19396 und 19397 verdoppelt werden sollen, beim Versand Deutscher Druckpapier-Fabriken bestellt :

1. 25 t Papier 48/50 oder 50/52 Breite 154 cm
12,5 t Papier 48/50 oder 50/52 Breite 116 cm
12,5 t Papier 48/50 oder 50/52 Breite 77 cm
an : Imprimerie Industrielle et Financière,
rue du Houblon 47 in Brüssel ;
2. 50 t Papier 48/50 oder 50/52 Breite 130 cm
50 t Papier 48/50 oder 50/52 Breite 173 cm
an : Periodica, bd. E. Jacquain in Brüssel.

Die Rechnung geht an die Adresse des Herrn Wyns und wird ausgestellt auf die Direktion Commerciale des Editions REX, rue des Chartreux in Brüssel.

Der Brief des Herrn Wyns, der hier am 19. ds. Mts. einging, enthielt keine Versandadressen. Da er lediglich von einer Verdoppelung der Aufträge Nr. 19396 und 19397 spricht, nehme ich an, dass dieselben Adressen wie ursprünglich, also wie oben angegeben, für den Versand in Frage kommen und habe die Bestellung entsprechend aufgegeben.

In einem zweiten Schreiben des Herrn Wyns, das ebenfalls am 19. ds. Mts. einging, heisst es jedoch :

« Die verdoppelten Aufträge können per Schiff nach Antwerpen oder Brüssel oder per Eisenbahn geschickt werden, wie es am besten geht. »

Falls ein Teil den zu 1. und 2. genannten Auftrages entgegen meiner Annahme nach Antwerpen gehen soll, bitte ich Sie, Herrn Wyns um sofortige Mitteilung zu veranlassen.

Die Lieferung von 3.000 kg Kunstdruckpapier 135 gr, die Herr Wyns ebenfalls wünscht, kann ich leider nicht übernehmen.

Ich wäre Ihnen dankbar, wenn Sie Herrn Wyns von dem Inhalt dieses Schreibens schnellstens Mitteilung machen würden.

Heil Hitler !
Ihr ergebener
Winkler.

DOKUMENT XVI

DR. MAX WINKLER
DIREKTOR

BERLIN NW 87, den 8. Dezember 1936.
BRUECKENALLEE 3
C 9 TIERGARTEN 3322
I/S.

Herrn
Geschäftsträger Gesandtschaftsrat Dr. Bräuer
Deutsche Gesandtschaft
Brüssel.

Sehr geehrter Herr Bräuer!

Ich komme heute nochmals auf die Papierlieferungsangelegenheit zurück, in der ich Ihnen am 20. v. Mts. schrieb. Inzwischen habe ich auf Grund der am 1. d. Mts. hier eingegangenen Bestellung des Herrn Wuns vom 25. v. Mts. zur Lieferung an das Speditionshaus Willaerts, quai de Willebroeck 25 in Brüssel weiterhin bestellt:

70.000 Kilo 130 cm breit
und 70.000 Kilo 154 cm breit

Nach Durchführung dieser beiden Lieferungen ist der mir in dieser Angelegenheit zur Verfügung gestellte Betrag von RM 100.000,— aufgebraucht, sodass ich nicht in der Lage bin, noch weitere Bestellungen zu veranlassen und auch an Stelle der von Herrn Wuns mit Schreiben vom 25. v. Mts. gewünschten 400 Tonnen nur 2 mal 70 = 140 Tonnen liefern kann.

Mit bestem Gruss und

Heil Hitler!

Ihr ergebener

Winkler.

DOKUMENT XVII

Sestrieres, Italien
Hotel Duchi d'Aosta
29. Dezember 1936.

Sehr geehrter Herr,

Unser Freund B.[räuer] in Brüssel hat mir gesagt vorige Woche das(s) Sie nur 140 Tonnen anstatt 400 Tonnen schicken können weil Sie nur ein gesamtes Kredit von 100.000 Mark zur Verfügung hatten.

Er hat Ihnen vielleicht meine Erstaunung mitgeteilt weil wir warteten auf die versprochene Waren und Bargeld dass heisst ungefähr 250.000 Mark pro Monat.

Ich habe mit Herrn Abets (*sic*) telefonisch gesprochen und er hat mir gesagt das(s) er sofort bei Ihnen gehen werde.

Herrn Abets (*sic*) hat mir vorgestern hier angerufen aber unglücklicherweise war ich hier nicht.

Wollen Sie mir hier schreiben (es gibt keine Gefahr) um mir sagen wie die Lage ist.

Wenn die 70 Tonnen auf 1.30 m noch nicht fabriziert sind, bitte ich Ihnen die selbe Ware auf 86 cm schicken lassen.

Wenn Sie über grossere Mengen verfügen können bitte Ich Sie 400 Tonnen auf 86 cm schicken lassen so schnell wie möglich an die folgende Adresse :

Imprimerie Wellens Pay
Rue de Ruy[s]broeck Bruxelles.

Die Rechnung auch für Imprimerie Wellens (anstatt les Editions REX) aber an Meine Adresse.

Belgische Regierung (Zollamt) will das(s) eine « Export Valuta erlaubnis » mit jedem Wagon an die Rechnungen beigefügt sein werden.

Ich weiss nicht was es ist, weil man hat mir es von Brüssel gefragt, aber vielleicht wissen Sie es.

Ich bleibe hier bis am 9. Januar und warte auf Ihr geehrtes Schreiben.

Hochachtungsvoll,
gez. Unterschrift.

Die 200 Tonnen (oder die 70 Tonnen) auf 154 cm können sofort wie möglich, wie früher gefragt geschickt werden.

DOKUMENT XVIII

Willy Imhof
Dipl. Kaufmann.

Berlin, den 4. Januar 1937.
I/S.

Herrn
Gustave Wyns
Sestrieres, Italien
Hotel Duchi d'Aosta.

Sehr geehrter Herr Wyns !

In Abwesenheit des Herrn Dr. W.[inkler] der einen kurzen Erholungsurlaub angetreten hat, bestätige ich den Eingang Ihres Schreibens vom 29. v. Mts. Ich habe veranlasst, dass die 70 Tonnen zu 86 cm (nicht 130 cm) geliefert werden. Die Lieferung dieser Menge und der weiter bestellten 70 Tonnen 154 cm wird jedoch lt. Auskunft der Fabrik erst etwa am 20. ds. Mts. erfolgen können. Sie erfolgt an Willarts (*sic*) und zwar per Schiff, Rechnung an die Edition R.[ex], wie z. Zt. von Ihnen aufgegeben. Oder soll jetzt für diese Sendung die von Ihnen neu aufgebene Adresse massgebend sein ?

Weitere Lieferungen sind aus dem Ihnen von Herrn B. genannten Grunde leider von hier nicht möglich, also auch nicht eine Erhöhung der Menge auf 200 Tonnen.

Hochachtungsvoll
gez. Unterschrift.

DOKUMENT XIX

DR. MAX WINKLER
DIREKTOR.

BERLIN NW 87, den 4. Januar 1937.

BRUECKENALLEE 3

C 9 TIERGARTEN 3322

I/S.

Herrn

Geschäftsträger Gesandtschaftsrat Dr. Bräuer

Deutsche Gesandtschaft

Brüssel.

Sehr geehrter Herr Dr. Bräuer !

In Abwesenheit von Herrn Dr. Winkler, der einen kurzen Erholungsurlaub angetreten hat, gestattet sich der Unterzeichnete, Ihnen die Abschrift des hier am 2. ds. Mts. eingegangenen Schreiben des Herrn Wyna vom 29.12.36 zu übersenden. Der zur Verfügung gestellte Betrag von RM 100.000.— ist bisher nicht erhöht worden, sodass dem Wunsche des Herrn Wyna auf weitere Lieferungen nicht entsprochen werden kann, Herr W. wurde entsprechend benachrichtigt ; eine Abschrift dieses Briefes liegt bei

Heil Hitler !

Imhof.

2 Anlagen.

DOKUMENT XX

DR. MAX WINKLER
DIREKTOR.

BRUECKENALLEE 3

BERLIN NW 87, den 20. Januar 1937.

C 9 TIERGARTEN 3322

I/S.

Herrn

Geschäftsträger Gesandtschaftsrat

Dr. Bräuer

Deutsche Gesandtschaft

Brüssel.

Sehr geehrter Herr Dr. Bräuer !

Herr Wyna war vorgestern bei mir. Es stellte sich heraus, dass er der Ansicht war, dass ich für den Betrag von RM 100.000.— in der Lage wäre, rd. 900 Tonnen Papier (zu RM 11.— pro Kilo) zu liefern, während tatsächlich der Betrag nur für knapp 500 Tonnen ausreicht, da ich den Inlandspreis von 21.10 pro 100 Kilo bezahlen muss. Der genannte Betrag ist nunmehr aufgebraucht ; von privater Seite werden voraussichtlich noch RM 30.000.— bis 35.000 zur Verfügung gestellt werden. Für diesen Betrag möchte Herr Wyna nur z. T. Papier haben, während der Restbetrag verwandt werden sollte zum Erwerb einiger Setzmaschinen. Bezüglich dieser überreiche ich beiliegend ein Angebot mit der Bitte um Weitergabe an Herrn Wyna und hoffe, dass dasselbe Interesse findet.

Mit verbindlichem Dank für Ihre Bemühungen

Heil Hitler !

Ihr sehr ergebener

Winkler.

1 Anlage.

DOKUMENT XXI

Abschrift.

Luxor Winter Palace
Luxor (Egypt) 19
Februar 21 (1937).

Sehr geehrter Herr !

Ich weiss nicht, ob Sie einmal oder zweimal 35.000 bekommen haben.

Ich bitte Sie um : Vier Tausend an Siemens Reiniger 31 Karlstrasse Berlin zahlen für Auftrag 363772.

Weiter bitte ich Sie um sofort wie möglich *Papier* (wie letzte Lieferung) :
1° 60 % von der Summe welche wir zu unsere Verfügung haben in 86 cm an
Speditionshaus Spinhayer rue Ricard, Faktur an Wellens Pay.

2° 40 % von diese Summe in 86 cm an Speditionshaus Willaerts quai de Willebroeck, Faktur für Editions REX

Hochachtungsvoll
gez. Unterschrift.

Alle Briefe und Dokumente an MEINE Adresse.

DOKUMENT XXII

DR. MAX WINKLER
DIREKTOR.

BERLIN NW 87, den 25. Februar 1937.
BRUECKENALLEE 3
FERNSPRECHER 39 33 22
I/Mu.

Herrn
Geschäftsträger Gesandtschaftsrat
Dr. Bräuer
Brüssel.

Sehr geehrter Herr Dr. Bräuer !

Von Herrn W.[yns] erhielt ich gestern mit der Post das in Abschrift beiliegende Schreiben vom 21. d. M. Es ist leider nicht möglich eine Zahlung an die aufgebene Berliner Adresse zu leisten ; eine Devisengenehmigung hierzu erhalte ich nicht. Weitere Papierlieferungen kann ich im Hinblick auf die Rohstoffschwierigkeiten der deutschen Papierfabriken nicht veranlassen. Deshalb waren Herrn W. inzwischen von mir einige Setzmaschinen angeboten worden. Über letztere muss ich jedoch falls ich von Ihnen keinen Bescheid erhalte, in den nächsten Tagen anderweitig verfügen. Ich bitte Sie, Herrn W. entsprechend Mitteilung zu machen.

Heil Hitler !
Ihr sehr ergebener
Winkler.

1 Anlage.

DOKUMENT XXIII

Durchdruck als Konzept.

Brüssel, den 5. März 1937.

1.)

Sehr geehrter Herr Dr. Winkler !

Auf Ihr gefälliges Schreiben vom 25. Februar beehre ich mich folgendes mitzuteilen :

1.) Die in der Anlage Ihres Schreibens erbetene Zahlung von Viertausend an Siemens-Reiniger betrifft die Lieferung eines medizinischen Apparates, der hier für die schwer erkrankte Tochter des Führers der Rex-Bewegung Léon Degrelle dringend gebraucht wird. Ein abschlägiger Bescheid auf die Bitte um Zahlung dieser Summe würde hier wahrscheinlich ausserordentlich stark verstimmen und würde angesichts der mangelnden Kenntnis der deutschen Devisenbestimmungen nicht verstanden werden. Ich habe Ihren abschlägigen Bescheid bisher nicht weitergeleitet und wäre dankbar, wenn gegebenenfalls im Zusammenwirken mit anderen Stellen geprüft werden würde, ob diese Summe aus dem eröffneten und bisher noch nicht erschöpften Kredit bezahlt werden könnte.

2.) Ich wäre zu meiner eigenen Unterrichtung dankbar, wenn Sie mir mitteilen würden, welcher Kredit in der betreffenden Angelegenheit noch zur Verfügung steht.

In diesem Zusammenhang würde es mir erwünscht erscheinen, nochmals die Frage zu prüfen, ob den hiesigen Empfängern für die in deutschen Mark zu liefernden Zahlungen Inlandspreise angerechnet werden müssen. Die Papierlieferungen kommen dann hier in der Tat doppelt so hoch zu stehen, wie wenn eine Zahlung von hier in der Tat doppelt so hoch zu stehen, wie wenn eine Zahlung von hier erfolgte. Im übrigen glaubt man hier von zwei verschiedenen Stellen eine Zusage über $2 \times$ je 250.000 RM erhalten zu haben.

3.) Herr W. bittet ihn die in den Anlagen näher bezeichneten Typen möglichst umgehend zu liefern, bzw. seine Bestellung an die in Frage kommenden Firmen weiterzuleiten. Die Länge der Typen ergibt sich aus den gleichfalls beigefügten Mustertypen.

Heil Hitler !

Ihr sehr ergebener
gez. Bräuer.

2.) Herrn Direktor Dr. Max Winkler

Berlin N.W. 87

Brückenallee 3.

DOKUMENT XXIV

DR. MAX WINKLER

DIREKTOR.

BERLIN NW 87, den 22. März 1937.

BRUECKENALLEE 3

C 9 TIERGARTEN 3322 I/S.

Herrn

Geschäftsträger Gesandtschaftsrat

Dr. Bräuer

Deutsche Gesandtschaft

Brüssel

Sehr geehrter Herr Dr. Bräuer !

Ich komme zurück auf Ihr Schreiben vom 5. d. M. Leider ist es mir jedoch nicht möglich, die Zahlungen RM 4.000.— an die Firma Siemens-Reiniger zu

leisten, da diese den mir gegebenen Richtlinien widersprechen würde. Die Erlangung von Auslandspreisen für die ausgeführten Papierlieferungen ist nicht durchführbar; die Rohstoffschwierigkeiten und die ausserordentliche Inanspruchnahme der Papierfabriken geben mir auf Wochen hinaus keine Möglichkeit, um weitere Lieferungen von Druckpapier in Aussicht zu stellen. Es ist mir z. Zt. lediglich möglich, Schriftmaterial zu liefern in Anrechnung auf den Ihnen in meinem Schreiben vom 20.1.1937 genannten Betrag von RM 30.000.— bis 35.000.—, der von privater Seite voraussichtlich noch zur Verfügung gestellt wird.

Ich überreiche Ihnen beiliegend mit der Bitte um Weitergabe an Herrn Wyls die Kostenanschläge der Firma Ludwig Mayer, Frankfurt/M. und Schriftguss A.G., vorm. Gebr. Butter, Dresden. Die Firma D. Stempel A.G., Frankfurt/M. hat ein Angebot abgelehnt, da sie ein solches nur über ihre Generalvertretung in Brüssel, die Firma Vanderborcht, machen kann. Bitte veranlassen Sie Herrn Wyls um Mitteilung, ob aufgrund der beiliegenden Angebote geliefert werden kann und um Stellungnahme, ob er auf die im Januar d. Js. von mir angebotenen Setzmaschinen noch reflektiert.

Heil Hitler!

Ihr ergebener
Winkler.

2 Anlagen.

DOKUMENT XXV

Deutsche Gesandtschaft
Brüssel.

Brüssel, den 16. April 1937.

Sehr geehrter Herr Dr. Winkler,

Auf Ihr gefälliges Schreiben vom 22. März vermag ich Ihnen erst heute zu antworten:

1. Die Unmöglichkeit, die Zahlung von RM. 4.000.— an die Firma Siemens-Reiniger zu leisten, hat hier stark verstimmt, da die Ihnen gegebenen Richtlinien nicht bekannt sind. Sollte die Möglichkeit einer Revision dieser Entscheidung bestehen, so wäre ich dankbar, wenn Sie das Erforderliche veranlassen könnten.
2. Die mit Ihrem vorbezeichneten Schreiben übermittelten Kostenanschläge der Firmen Ludwig Mayer, Frankfurt a/Main, und Schriftguss A.G. vormals Gebr. Butter, Dresden, sind hier gebilligt worden. Es wird gebeten, von Ihnen aus die Lieferung zu veranlassen.
3. Auf die im Januar 1937 angebotenen Setzmaschinen wird nicht mehr reflektiert.

Mit den besten Grüßen und

Heil Hitler!

Ihr ergebener

Direktor Max Winkler,
Berlin NW 87
Brückenallee 3.